

Näringsutskottets betänkande 2021/22:NU20

Mineralpolitik

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om mineralpolitik. Motionerna rör bl.a. tillståndprocesser, äganderätt, ersättningar, utvinning och vissa miljöfrågor samt strategier för mineralförsörjningen. Utskottet hänvisar bl.a. till gällande bestämmelser och pågående arbete på flera områden.

I betänkandet finns 31 reservationer (M, SD, C, V, KD, L, MP). I tre olika reservationer förordas tillkännagivanden om dels övergripande om tillståndprocesser (M, SD, KD, L), dels mineralersättningen som en prioriterad fordran (M, SD, KD) och dels en ny mineralstrategi (M, SD, KD).

Behandlade förslag

Cirka 60 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2021/22.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet.....	8
Ärendet och dess beredning.....	8
Utskottets överväganden.....	9
Tillståndsprocesser och handläggningstider.....	9
Motionerna.....	9
Bakgrund och pågående arbete.....	10
Tidigare riksdagsbehandling.....	15
Utskottets ställningstagande.....	16
Äganderätt och vissa frågor om ersättningar.....	19
Motionerna.....	19
Bakgrund och pågående arbete.....	20
Tidigare riksdagsbehandling.....	22
Utskottets ställningstagande.....	22
Utvinning och vissa miljöfrågor.....	24
Motionerna.....	24
Bakgrund och pågående arbete.....	25
Tidigare riksdagsbehandling.....	28
Utskottets ställningstagande.....	29
Sveriges geologiska undersökning (SGU).....	30
Motionerna.....	30
Bakgrund och pågående arbete.....	31
Utskottets ställningstagande.....	35
Övriga strategiska frågor om gruvor och mineralförsörjning.....	37
Motionerna.....	37
Bakgrund och pågående arbete.....	38
Tidigare riksdagsbehandling.....	39
Utskottets ställningstagande.....	40
Reservationer.....	43
1. Övergripande om tillståndsprocesser, punkt 1 (M, SD, KD, L).....	43
2. Åtgärder för enklare tillståndsprocesser och kortare handläggningstider, punkt 2 (M, KD).....	44
3. Åtgärder för enklare tillståndsprocesser och kortare handläggningstider, punkt 2 (SD).....	45
4. Åtgärder för enklare tillståndsprocesser och kortare handläggningstider, punkt 2 (C).....	47
5. Tillståndsprocesser för gruv- och mineralnäringens långsiktiga förutsättningar, punkt 3 (C).....	48
6. Tillståndsprocesser för gruv- och mineralnäringens långsiktiga förutsättningar, punkt 3 (V).....	49
7. Tillståndsprocesser för gruv- och mineralnäringens långsiktiga förutsättningar, punkt 3 (MP).....	50
8. Övrigt om förenklade tillståndsprocesser, punkt 4 (SD, KD).....	51
9. Mineral och markägares rätt, punkt 5 (KD).....	52
10. Mineral och markägares rätt, punkt 5 (L).....	53
11. Mineralersättningens utformning, punkt 6 (SD).....	53
12. Mineralersättningens utformning, punkt 6 (C).....	54
13. Mineralersättningens utformning, punkt 6 (V).....	55

14. Mineralersättning som en prioriterad fordran, punkt 7 (M, SD, KD) ...	56
15. Utvinning av uran, punkt 8 (SD)	57
16. Mineral och miljö, punkt 9 (SD).....	58
17. Mineral och miljö, punkt 9 (V).....	58
18. Mineral och miljö, punkt 9 (MP).....	59
19. SGU:s arbete med geovetenskaplig forskning, punkt 10 (M, SD).....	61
20. Uppdrag till SGU som rör innovationskritiska metaller och mineral, punkt 11 (M, KD, L).....	62
21. Uppdrag till SGU som rör innovationskritiska metaller och mineral, punkt 11 (SD)	62
22. Uppdrag till SGU som rör innovationskritiska metaller och mineral, punkt 11 (V)	63
23. Övrigt om SGU:s uppdrag och förutsättningar, punkt 12 (SD)	64
24. Övrigt om SGU:s uppdrag och förutsättningar, punkt 12 (L)	65
25. Ny mineralstrategi, punkt 13 (M, SD, KD)	66
26. Materialåtervinning inom gruv- och mineralnäringen, punkt 14 (M, KD).....	67
27. Materialåtervinning inom gruv- och mineralnäringen, punkt 14 (V)....	68
28. Vissa övriga strategiska frågor om mineraiförsörjningen, punkt 15 (SD)	68
29. Vissa övriga strategiska frågor om mineraiförsörjningen, punkt 15 (C)	70
30. Vissa övriga strategiska frågor om mineraiförsörjningen, punkt 15 (V)	70
31. Vissa övriga strategiska frågor om mineraiförsörjningen, punkt 15 (KD)	71
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	73
Motioner från allmänna motionstiden 2021/22	73

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Tillståndprocesser och handläggningstider

1. Övergripande om tillståndprocesser

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:1110 av Ann-Britt Åsebol (M),

2021/22:3691 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkandena 3 och 4 samt

2021/22:4030 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkandena 25 och 26.

Reservation 1 (M, SD, KD, L)

2. Åtgärder för enklare tillståndprocesser och kortare handläggningstider

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2388 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 5 och 12,

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 9 och 10,

2021/22:2451 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del,

2021/22:3691 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 2,

2021/22:3916 av Linda Modig (C) yrkandena 3–5 och

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 19.

Reservation 2 (M, KD)

Reservation 3 (SD)

Reservation 4 (C)

3. Tillståndprocesser för gruv- och mineralnäringens långsiktiga förutsättningar

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 8,

2021/22:3916 av Linda Modig (C) yrkande 2,

2021/22:4062 av Maria Gardfjell m.fl. (MP) yrkande 63 och

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 18.

Reservation 5 (C)

Reservation 6 (V)

Reservation 7 (MP)

4. Övrigt om förenklade tillståndprocesser

Riksdagen avslår motion

2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 36.

Reservation 8 (SD, KD)

*Äganderätt och vissa frågor om ersättningar***5. Mineral och markägares rätt**

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2031 av Sten Bergheden (M),

2021/22:3380 av Arman Teimouri m.fl. (L) yrkande 13 och

2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 39.

Reservation 9 (KD)

Reservation 10 (L)

6. Mineralersättningens utformning

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 12,

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkandena 6 och 7,

2021/22:3511 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 22 och

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 14.

Reservation 11 (SD)

Reservation 12 (C)

Reservation 13 (V)

7. Mineralersättning som en prioriterad fordran

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 13 och

2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 11.

Reservation 14 (M, SD, KD)

*Utvinning och vissa miljöfrågor***8. Utvinning av uran**

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:544 av Edward Riedl (M),

2021/22:1676 av John Weinerhall och Viktor Wärnick (båda M) och

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 18 och 19.

Reservation 15 (SD)

9. Mineral och miljö

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:1725 av Emma Hult m.fl. (MP) yrkande 3,

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 15,

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 5,

2021/22:4076 av Amanda Palmstierna m.fl. (MP) yrkande 4 och

2021/22:4082 av Elisabeth Falkhaven och Lorentz Tovatt (båda MP).

Reservation 16 (SD)

Reservation 17 (V)

Reservation 18 (MP)

*Sveriges geologiska undersökning (SGU)***10. SGU:s arbete med geovetenskaplig forskning**

Riksdagen avslår motion

2021/22:3691 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 9.

*Reservation 19 (M, SD)***11. Uppdrag till SGU som rör innovationskritiska metaller och mineral**

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 8,

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 2,

2021/22:3691 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 6 och

2021/22:4030 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 27.

*Reservation 20 (M, KD, L)**Reservation 21 (SD)**Reservation 22 (V)***12. Övrigt om SGU:s uppdrag och förutsättningar**

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 4 och

2021/22:4199 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 89.

*Reservation 23 (SD)**Reservation 24 (L)**Övriga strategiska frågor om gruvor och mineralförsörjning***13. Ny mineralstrategi**

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 1,

2021/22:2451 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del,

2021/22:3691 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 1 och

2021/22:4030 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 24.

*Reservation 25 (M, SD, KD)***14. Materialåtervinning inom gruv- och mineralnäringen**

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 3 och

2021/22:3691 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 5.

*Reservation 26 (M, KD)**Reservation 27 (V)***15. Vissa övriga strategiska frågor om mineralförsörjningen**

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 7 och 17,

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 4,

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 13 och
2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 38.

Reservation 28 (SD)

Reservation 29 (C)

Reservation 30 (V)

Reservation 31 (KD)

Stockholm den 28 april 2022

På näringsutskottets vägnar

Jennie Nilsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jennie Nilsson (S), Mattias Jonsson (S), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Mattias Bäckström Johansson (SD), Helena Lindahl (C), Birger Lahti (V), Mathias Tegnér (S), Camilla Brodin (KD), Åsa Eriksson (S), Arman Teimouri (L), Eric Palmqvist (SD), Anders Frimert (S), Elisabeth Björnsdotter Rahm (M), Josef Fransson (SD), Rickard Nordin (C), Lorentz Tovatt (MP) och Hanif Bali (M).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet 58 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2021/22. I bilagan finns en förteckning över behandlade förslag.

Den 14 december 2021 lämnade statsrådet Karl-Petter Thorwaldsson information till utskottet och svarade på frågor om gruvnäringen i Sverige. Vidare informerade statsrådet utskottet den 5 april 2022 om bakgrunden till regeringens beslut att tillåta bearbetningskoncession för den planerade järnmalmsgruvan i Kallak.

Parallellt med beredningen av detta betänkande har utskottets grupp för uppföljning och utvärdering arbetat med att ta fram en forskningsöversikt av Sveriges tillgång till innovationskritiska metaller och mineral. Översikten planeras att publiceras i en rapport under våren 2022.

Det kan nämnas att de motioner som behandlas i detta betänkande lämnades in till riksdagen under hösten 2021, dvs. långt före Rysslands invasion av Ukraina. Motionärerna har således inte haft möjlighet att ta ställning till eventuella följdverkningar på metall- och mineralförsörjningen med anledning av det nya säkerhetspolitiska läget.

Utskottets överväganden

Tillståndprocesser och handläggningstider

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden som rör tillståndprocesser och handläggningstider. Utskottet hänvisar främst till pågående arbete.

Jämför reservation 1 (M, SD, KD, L), 2 (M, KD), 3 (SD), 4 (C), 5 (C), 6 (V), 7 (MP) och 8 (SD, KD).

Motionerna

I partimotion 2021/22:4030 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 25 anförs att åtgärder för en mer modern och rättssäker tillståndprocess bör vidtas och i yrkande 26 anförs att regeringen bör uppmanas att stärka och förtydliga minerallagens ställning i miljötillståndprocesserna.

I kommittémotion 2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) framhålls att processerna i större gruvärenden måste gå snabbare och bli mer transparenta. I yrkande 2 förordas därför att en särskild samordnare för större gruvärenden utses. Av motionens yrkande 3 framgår att motionärerna även vill se åtgärder för en mer modern och rättssäker tillståndprocess. I motionen framhålls att riksdagen därför åter bör uppmana regeringen att senast den 30 juni 2022 återkomma med konkreta förslag på förenklade tillståndprocesser och kortare handläggningstider för gruv- och mineralnäringen. I yrkande 4 anförs vidare att regeringen bör uppmanas att stärka och förtydliga minerallagens ställning i miljötillståndprocesserna.

I kommittémotion 2021/22:2388 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 5 anförs att miljökonsekvensbeskrivningars tillräcklighet bör prövas tidigt i processen. Utgångspunkten bör enligt motionärerna vara att en miljökonsekvensbeskrivning som prövats rättsligt inte ska kunna avfärdas som otillräcklig eller på annat sätt bristfällig sent i processen. I motionen anförs vidare att gruvindustrin arbetar med långa investeringshorisonter och enligt yrkande 12 bör tidsbegränsade tillstånd endast undantagsvis användas.

Eric Palmqvist m.fl. (SD) anför vidare i kommittémotion 2021/22:2431 yrkande 9 att det finns ett stort behov av regelförenklingar när det gäller tillståndprocesserna för gruvnäringen. Det handlar enligt motionärerna såväl om att regeringen behöver ta ett samlat grepp om samtliga tillståndprocesser som om att främjandeuppdrag till myndigheter bör ses över. I yrkande 10 förordas vidare att tillståndsprövningarna utformas så att det tillståndssökande företaget endast har en myndighet som motpart. Vikten av förkortade tillståndprocesser framhålls även i kommittémotion 2021/22:2451 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del.

I kommittémotion 2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) anförs i yrkande 18 att minerallagen behöver ses över och moderniseras. Av motionen framgår att reformen bör beakta den berörda befolkningens acceptans för en gruva. Motionärerna framhåller vidare vikten av att effektivisera tillståndprocesserna som rör gruv- och mineralnäringen. I yrkande 19 förordas därför att prövningen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken i bearbetningskoncessionsärenden koncentreras till färre länsstyrelser.

I kommittémotion 2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 8 anförs att Bergsstaten inte utan synnerliga skäl ska kunna bevilja undersöknings-tillstånd för att i framtiden eventuellt kunna bryta i kärnområden för renskötsel. Motionärerna anför i yrkandet även att fastighetsägare och innehavare av särskild rätt som berörs av ansökan om undersökningstillstånd, t.ex. berörda samebyar, alltid bör ges rätt att yttra sig över ansökan.

I kommittémotion 2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) förordas i yrkande 36 att ett Natura 2000-tillstånd inte ska vara en förutsättning för att en bearbetningskoncession ska kunna beviljas.

För att värna en hållbar vattenförsörjning anför Maria Gardfjell m.fl. (MP) i kommittémotion 2021/22:4062 yrkande 63 att prövningen av gruvor bör flytta från minerallagen till miljöbalken.

I motion 2021/22:1110 anför Ann-Britt Åsebol (M) att Sverige behöver en stark gruvnäring som skapar nya arbetstillfällen och som tillgodoser behovet av kritiska mineral utan att göra avkall på miljön. Motionären begär därför en översyn av möjligheterna att minska regelkrånglet för gruvnäringen så att beslutstiderna förkortas.

I motion 2021/22:3916 anför Linda Modig (C) i yrkande 2 att minerallagen bör moderniseras. Av motionen framgår att reformen bör beakta den berörda befolkningens acceptans för en gruva. Motionären framhåller vidare vikten av att effektivisera tillståndprocesser och myndighetsutövning som rör gruv- och mineralnäringen. För att åstadkomma detta föreslås olika åtgärder. I yrkande 3 förordas att prövningen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken i bearbetningskoncessionsärenden koncentreras till *en* länsstyrelse och i yrkande 4 att tillsyn enligt 26 kap. miljöbalken för verksamheter och åtgärder kopplade till gruvverksamhet enligt bilagan till förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd hanteras av *en* länsstyrelse. I yrkande 5 förordas även att omfattningen av och ansvarsfördelningen mellan de statliga myndigheternas medverkan i tillståndprocesser ses över.

Bakgrund och pågående arbete

Inledning

I Sverige finns det en mängd mineraliseringar med värdefulla ämnen. Ur ett mineralpolitiskt perspektiv kan den svenska berggrunden sägas bestå av två typer av mineral: markägarmineral och koncessionsmineral. Markägarmineral utgör mer än 99 procent av berggrunden. Som beteckningen indikerar tillhör dessa mineral markägaren. De flesta markägarmineral är relativt lätta att finna,

och vid utvinning upplåts marken av markägaren genom avtal. Exempel på markägarmineral är kalksten och kvarts. Själva utvinningen regleras genom miljöbalken.

Minerallagen (1991:45) omfattar s.k. koncessionsmineral, dvs. mineral som är industriellt intressanta, som förekommer i Sverige i en sådan omfattning att utvinningen är meningsfull och som kräver systematisk undersökning för att kunna påvisas. Bland de mineraliska ämnen som betecknas som koncessionsmineral, och som alltså omfattas av bestämmelserna i minerallagen, ingår även olja, gasformiga kolväten (exempelvis naturgas) och diamant. Bestämmelserna om koncessionsmineral utgår från ett gemensamt nationellt intresse av gruvhantering och mineralindustri. Syftet med minerallagen är att reglera tillståndsgivningen så att en från allmän synpunkt ändamålsenlig undersökning och utvinning kan genomföras. Samtidigt ska konkurrerande markanvändning och andra motstående intressen prövas.

Enligt minerallagen krävs tillstånd dels för ensamrätt till undersökningar (prospektering), dels för bearbetning. Bergmästaren beviljar undersöknings-tillstånd och bearbetningskoncessioner samt utövar tillsyn enligt lagen. Bergmästaren utses av regeringen och leder Bergsstaten. Bergsstaten, som grundades 1637, är sedan 2013 en organisatorisk enhet inom myndigheten Sveriges geologiska undersökning (SGU). Utöver de tillstånd som utfärdas av bergmästaren krävs som regel tillstånd enligt flera andra lagar, främst miljöbalken.

Av EU:s järnmalmproduktion kommer drygt 90 procent från Sverige. Sverige står också för en betydande del av bly- och zinkproduktionen i unionen. Sverige bidrar även med en stor del av produktionen av såväl guld och silver som koppar.

Enligt SGU:s årsredovisning för 2021 har antalet ansökningar om undersökningstillstånd minskat sedan 2017 och 2021 noterades den lägsta nivån på över tio år med 109 ansökningar.

Av årsredovisningen framgår vidare att det vid utgången av 2021 fanns tolv gruvor med koncession och brytning i Sverige. Samtliga dessa var metallgruvor.

Utredning om en modern och effektiv miljöprövning

I augusti 2020 beslutade regeringen att en särskild utredare (chefsrådet Peter Ardö) ska se över det nuvarande systemet för miljöprövning och lämna förslag på de ändringar och åtgärder som krävs för att uppnå en modernare och mer effektiv miljöprövning. I direktivet till utredningen anges att syftet är att genom horisontella förändringar i miljöprövningen underlätta för miljö- och klimatförbättrande investeringar och åstadkomma snabbare och enklare prövningsprocesser samtidigt som ett bibehållet miljöskydd säkerställs (dir. 2020:86). Utredaren ska enligt direktivet bl.a.

- bedöma om tillämpningsområdet för att tillståndspröva ändringar och anmäla ändringar som bidrar till minskad miljöpåverkan för befintliga

verksamheter kan utvidgas och, om det bedöms möjligt och lämpligt, föreslå de ändringar som krävs för att åstadkomma ett sådant ”grönt spår”

- bedöma om ett anmälningsförfarande under vissa förutsättningar kan ersätta tillståndsförfarandet då en verksamhet eller ändring i verksamhet inte kan antas medföra en betydande miljöpåverkan
- utvärdera vissa aspekter av miljöprövningsdelegationernas roll och organisation, t.ex. frågor om processledning och om det är ändamålsenligt att koncentrera prövningen av vissa typer av ärenden till ett mindre antal miljöprövningsdelegationer.

Utredaren får även föreslå andra förändringar i det nuvarande miljöprövningssystemet som bidrar till en grön omställning genom mer förutsägbara och effektivare prövningsprocesser och som förkortar den samlade prövningstiden och minskar administrationen samtidigt som den nuvarande miljöskyddsnivån bibehålls. Sådana förslag ska dock inte avse mark- och miljödomstolarnas organisation eller handläggning av mål eller ärenden i dessa domstolar.

I ett tilläggsdirektiv (dir. 2021:57) fick utredaren våren 2021 i uppdrag att dessutom

- utreda om det behövs ändringar i miljöbalken av regleringen av domstolarnas handläggning
- föreslå de förändringar i regleringen om domstolarnas handläggning som behövs för en effektivare prövning vid mark- och miljödomstolarna
- utreda om det bör införas ett begränsat förtursförfarande för mål och ärenden om tillstånd som innebär en omställning för en miljöfarlig verksamhet som på ett väsentligt sätt bidrar till att nå målen i det klimatpolitiska ramverket för minskade utsläpp av växthusgaser
- föreslå hur ett sådant förtursförfarande skulle kunna vara utformat samt vilka författningsändringar och andra åtgärder som behövs, om det bedöms lämpligt med hänsyn till rättssäkerhet, effektivitet och handläggningstider för instansens övriga ärende- eller måltyper
- utreda hur tidsbegränsning av tillstånd och omprövning av tillstånd och villkor skulle kunna bli effektiva och verkningsfulla medel för att säkerställa att verksamheter och åtgärder bedrivs med moderna miljövillkor i syfte att nå miljö- och klimatmålen
- föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som behövs för att tidsbegränsning av tillstånd och omprövning av tillstånd och villkor ska kunna användas för att säkerställa att verksamheter och åtgärder bedrivs med moderna miljövillkor i syfte att nå miljö- och klimatmålen.

Förslagen ska enligt direktivet vara förenliga med ambitionen om en snabb, enkel och förutsägbar prövningsprocess.

Utredningstiden har förlängts och uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2022.

Utredning om prövningsprocesser och regelverk för en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral

Våren 2021 tillsatte regeringen en särskild utredare (Helén Leijon, enhetschef vid Länsstyrelsen i Västernorrlands län) som har i uppdrag att se över prövningsprocesser och regelverk i syfte att säkerställa en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral från primära och sekundära källor (dir. 2021:16). Utredaren ska analysera och föreslå

- förändringar av prövningsprocesser och regelverk så att bättre hänsyn kan tas både till ett projekts lokala miljöpåverkan och till dess samhällsnytta, t.ex. minskad global klimatpåverkan
- förändringar av prövningsprocesser och regelverk så att en större andel av det värde som gruv- och mineralnäringen genererar kan komma hela landet till del.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2022.

Utredning av relevant lagstiftning för att uppnå Sveriges klimatmål

I december 2019 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare (Anders Danielsson, landshövding i Västra Götalands län) som ska se över all relevant svensk lagstiftning så att det klimatpolitiska ramverket får genomslag. Syftet är att skapa bättre förutsättningar för att Sveriges klimatmål ska kunna nås (dir. 2019:101). Utredaren ska bl.a. se över hur miljöbalken kan anpassas för att utgöra ett effektivt verktyg för att nå klimatmålen och identifiera annan relevant lagstiftning som kan ha betydelse för att nå klimatmålen. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 maj 2022.

Uppdrag att utveckla metoder och samverkansformer för samråd om projekt som syftar till minskad miljö- och klimatpåverkan

Hösten 2021 gav regeringen länsstyrelserna i uppdrag att utvärdera det nuvarande samrådsförfarandet enligt miljöbalken och utveckla metoder och samverkansformer som främjar en effektiv samrådsprocess (N2021/02286). Avsikten med uppdraget är att påskynda projekt som syftar till minskad miljö- och klimatpåverkan och därigenom stärka hållbart företagande och påskynda näringslivets klimatomställning. Särskilt fokus ska ligga på samrådsprocesserna med anledning av industriutvecklingen i Norrbottens, Västerbottens och Västra Götalands län. Länsstyrelsen i Västerbottens län ska enligt uppdraget vara samordnande. Enligt uppdraget fick dessutom Verket för innovationssystem (Vinnova) i uppdrag att stödja länsstyrelserna i genomförandet och därmed bidra med kompetens och processledning i myndigheternas arbete med regel- och policyutveckling.

Länsstyrelsen i Västerbottens län ska senast den 31 december 2023 lämna en gemensam slutredovisning av arbetet med uppdraget till Regeringskansliet (Näringsdepartementet).

Uppdrag om utvecklad vägledning om miljöprövning och miljöbedömning

Naturvårdsverket har enligt sitt regleringsbrev för 2022 i uppdrag att genomföra en förstudie om förutsättningar för att utveckla en myndighetsgemensam vägledning för miljötillståndsprövningen och miljöbedömningsprocessen. Syftet med uppdraget är att möjliggöra en mer enhetlig prövningsprocess nationellt, öka effektiviteten i prövningen samt öka kunskapen och förutsägbarheten när det gäller processens olika steg. Uppdraget ska genomföras i samråd med Domstolsverket och länsstyrelsen och efter samverkan med övriga berörda myndigheter. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Miljödepartementet) senast den 30 juni 2022.

Mer ändamålsenliga sammansättningsregler för mark- och miljödomstolarna

Våren 2021 biföll riksdagen – på förslag av ett enigt justitieutskott – regeringens proposition Mer ändamålsenliga sammansättningsregler för mark- och miljödomstolarna (prop. 2020/21:104, bet. 2020/21:JuU33, rskr. 2020/21:312). De nya bestämmelserna innebär att reglerna för hur mark- och miljödomstolen ska vara sammansatt i olika mål och ärenden görs mer flexibla och ändamålsenliga genom att sammansättningen i större utsträckning bestäms efter det enskilda målets eller ärendets karaktär. Vidare innebär de att Mark- och miljööverdomstolen ska kunna bestå av tre i stället för fyra ledamöter vid avvísning av ett överklagande och vid annan handläggning än avgörande av ett mål eller ärende. Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2021.

Giltighetstiden för undersökningstillstånd

Den 1 juli 2020 trädde ändringar i minerallagen (1991:45) i kraft som innebär att giltighetstiden för undersökningstillstånd som var giltiga vid lagens ikraftträdande och som tidigare hade förlängts genom att det visats att det fanns synnerliga skäl för förlängning förlängdes med ett år. Förlängningen omfattade dock inte undersökningstillstånd som avser olja eller gasformiga kolväten eller som grundas på en ansökan om stenkol och där stenkol uttryckligen anges i tillståndet. Ändringarna, som föreslogs i propositionen Förlängd giltighetstid för undersökningstillstånd (prop. 2019/20:183), gjordes för att motverka allvarliga konsekvenser för prospekteringsbolagen och för gruvbranschen till följd av spridningen av sjukdomen covid-19. I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen tillkännagav riksdagen för regeringen att den senast den 31 oktober 2020 borde återkomma med ett lagförslag som innebär att samtliga undersökningstillstånd som var giltiga den 1 juli 2020 förlängs med ytterligare ett år från den dag då giltighetstiden annars skulle ha löpt ut (bet. 2019/20:NU20, rskr. 2019/20:368). Enligt tillkännagivandet ska förslaget inte omfatta undersökningstillstånd som avser olja eller gasformiga kolväten eller som grundas på en ansökan om stenkol och där

stenkol uttryckligen anges i tillståndet. Företrädare i utskottet för Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet framförde i en reservation att riksdagen inte borde göra något tillkännagivande.

I december 2020 lämnade regeringen en proposition till riksdagen som innehöll förslag om ändringar i minerallagen med anledning av spridningen av sjukdomen covid-19 och dess påverkan på gruvnäringen (prop. 2020/21:67). Ändringarna innebär att giltighetstiden för undersökningstillstånd som var giltiga den 1 juli 2020 och som fortfarande är giltiga den 1 mars 2021 och som inte har förlängts tidigare ska förlängas med ett år. De innebär även att giltighetstiden ska förlängas med ett år för undersökningstillstånd som är giltiga den 1 mars 2021 och som tidigare har förlängts genom att det visats att ändamålsenlig undersökning har utförts eller för att tillståndshavaren har godtagbara skäl till att inte ha genomfört undersökning och dessutom gjort sannolikt att området kommer att undersökas under den tid som ansökningen avser. Giltighetstiden föreslogs förlängas med ett år även för tillstånd som är giltiga den 1 mars 2021 och som förlängts genom att det visats att det finns särskilda skäl för förlängning. Ett enigt utskott ställde sig bakom regeringens proposition och riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (bet. 2020/21:NU9, rskr. 2020/21:190). Lagändringarna trädde i kraft den 1 mars 2021.

I mars 2022 lämnade regeringen propositionen Ett års förlängd giltighetstid för undersökningstillstånd (prop. 2021/22:201) till riksdagen. Förslagen i propositionen innebär att giltighetstiden för undersökningstillstånd som var giltiga den 1 juli 2020 och som fortfarande är giltiga den 9 juni 2022 ska förlängas med ett år. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 10 juni 2022. Propositionen bereds av utskottet under våren 2022 (bet. 2021/22:NU25).

Tidigare riksdagsbehandling

Fyra tillkännagivanden som rör gruv- och mineralnäringen

Mellan våren 2019 och våren 2021 beslutade riksdagen om fyra tillkännagivanden om gruv- och mineralnäringen. Det första tillkännagivandet från våren 2019 innebär att riksdagen uppmanade regeringen att snarast vidta nödvändiga åtgärder för att förenkla och förkorta tillståndsprocesserna för gruv- och mineralnäringen (bet. 2018/19:NU11, rskr. 2018/19:209). I det andra tillkännagivandet, från våren 2020, anförde utskottet att regeringen senast i samband med tidpunkten för avlämnandet av budgetpropositionen för 2021 skulle redovisa för riksdagen vilka konkreta åtgärder som vidtagits med anledning av riksdagens tillkännagivande våren 2019 om gruv- och mineralnäringens tillståndsprocesser (bet. 2019/20:NU11, rskr. 2019/20:85). Våren 2021 beslutade riksdagen om ett tredje tillkännagivande om gruv- och mineralnäringen (bet. 2020/21:NU16, rskr. 2020/21:257). Utskottet anförde i tillkännagivandet att regeringen så snart som möjligt, dock senast den 30 juni 2022, bör återkomma med förslag som innebär att det görs tydligt att prövningen i de fall det krävs ett Natura 2000-tillstånd ska göras i samband

med prövningen av tillstånd enligt miljöbalken. Det fjärde tillkännagivandet som rör den nämnda näringen beslutades även det av riksdagen våren 2021 (bet. 2020/21:NU18, rskr. 2020/21:228). Utskottet anförde att regeringen senast den 30 juni 2022 ska återkomma till riksdagen med konkreta förslag på förenklade tillståndprocesser och kortare handläggningstider för gruv- och mineralnäringen.

När det gäller de nyssnämnda tillkännagivandena anförde regeringen i budgetpropositionen för 2022 att den i föregående års budgetproposition redovisat att regeringen den 20 augusti 2020 beslutat om ett kommittédirektiv till en utredning som ska se över det nuvarande systemet för miljöprövning och lämna förslag på de ändringar och åtgärder som krävs för att uppnå en modernare och mer effektiv miljöprövning (prop. 2020/21:1 utg.omr. 24). Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2022. Regeringen uppgav vidare att den i mars 2021 beslutat om ett kommittédirektiv till en utredning som ska se över prövningsprocesser och regelverk för en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral. Uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2022. Mot denna bakgrund bedömde regeringen att riksdagens tillkännagivande från våren 2020 (bet. 2019/20:NU11 punkt 1, rskr. 2019/20:183) är slutbehandlat. Övriga tillkännagivanden angavs ännu inte vara slutbehandlade. Utskottet uppgav i sitt budgetbetänkande för 2022 i fråga om utgiftsområde 24 (bet. 2021/22:NU1) att det inte hade några synpunkter på regeringens bedömningar.

Tidigare riksdagsbehandling av vissa övriga frågor

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen, senast våren 2021 (bet. 2020/21:NU18) avstyrkt motionsyrkanden om att införa en gemensam kontaktpunkt i tillståndprocesserna, en s.k. one-stop shop. Utskottet konstaterade vid det nämnda tillfället att Näringsdepartementet har tagit del av en rapport från Tillväxtanalys som innehåller förslag om en one-stop shop och att rapporten utgör ett kunskapsunderlag i regeringens arbete. Utskottet fann därmed ingen anledning för riksdagen att genom ett tillkännagivande uppmana regeringen att införa en one-stop shop för de tillståndprocesser som föregår en gruvetablering. Företrädare i utskottet för Sverigedemokraterna framhöll en annan uppfattning i en reservation.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande redovisas under följande rubriker:

- Övergripande om tillståndprocesser
- Åtgärder för enklare tillståndprocesser och kortare handläggningstider
- Tillståndprocesser för gruv- och mineralnäringens långsiktiga förutsättningar
- Övrigt om förenklade tillståndprocesser.

Övergripande om tillståndsprocesser

För att gruvdrift ska vara möjlig krävs flera olika tillstånd enligt regler i både minerallagen och miljöbalken. Detta har redovisats i det föregående. I motionerna 2021/22:3691 (M) yrkande 4 och 2021/22:4030 (M) yrkande 26 förordas att regeringen ska vidta åtgärder för att ändra balansen mellan de två lagarna i tillståndsprocesserna. I motionerna anförs att minerallagen bör få en tydligare ställning och därmed också en ökad betydelse i tillståndsprövningsprocessen. Som redovisats har riksdagen beslutat om ett antal tillkännagivanden som rör utformningen av tillståndsprocesserna för gruv- och mineralnäringen och utskottet kan konstatera att det nu pågår en översyn av regelverken på området i två utredningar som bedrivs parallellt. Den ena ska ge förslag för att åstadkomma en modern och effektiv miljöprövning, och den andra ser över prövningsprocesser och regelverk för en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral. Utskottet vill framhålla att det finns olika uppfattningar bland företrädarna för de olika riksdagspartierna i utskottet när det gäller hur balansen mellan minerallagen och miljöbalken i tillståndsprocesserna bör se ut. Utskottet ser dock att det finns skäl att invänta de pågående utredningarnas bedömningar i frågan innan riksdagen agerar. Utskottet har i dagsläget ingen avsikt att förorda några riksdagsuttalanden när det gäller tillståndsprocessernas uppbyggnad så som föreslås i de nämnda motionerna och avser därmed inte att ställa sig bakom dessa förslag.

I motionerna 2021/22:3691 (M) yrkande 3 och 2021/22:4030 (M) yrkande 25 efterfrågas vidare åtgärder för att säkerställa en modern och rättssäker tillståndsprocess. Utskottet har i grunden ingen annan uppfattning än motionärerna, d.v.s. att tillståndsprocesserna ska vara effektiva och rättssäkra, men vill av denna anledning påminna om att det övergripande syftet med de nämnda utredningarna är att åstadkomma moderna och effektiva prövningsprocesser. Utskottet vill även påminna om att riksdagen vid flera tillfällen beslutat om tillkännagivanden som rör vikten av förenklade tillståndsprocesser för gruv- och mineralnäringen. Även om utskottet är angeläget om att tillståndsprocesserna för gruv- och mineralnäringen ska vara effektiva, moderna och rättssäkra ser utskottet ingen anledning att på nytt förorda ett tillkännagivande med en sådan inriktning.

Samtliga motionsyrkanden avstyrks därmed.

Åtgärder för enklare tillståndsprocesser och kortare handläggningstider

I motionerna 2021/22:2431 (SD) yrkande 10, 2021/22:3691 (M) yrkande 2, 2021/22:3916 (C) yrkandena 3–5 och 2021/22:4131 (C) yrkande 19 förordas olika åtgärder för att förkorta och effektivisera tillståndsprocesserna för gruv- och mineralnäringen. Det föreslås bl.a. att en samordnare för gruvärenden ska inrättas, att en sökande endast ska behöva ha kontakt med *en* myndighet i tillståndsprocessen och att färre länsstyrelser ska vara inblandade i prövningen. Det föreslås även att tidsbegränsningen i olika typer av tillstånd bör tas bort

och att åtgärder behöver vidtas för att öka prospektering i Sverige. Som framgår av det föregående har tillståndprocesserna för gruv- och mineralnäringen vid flera tillfällen varit föremål för tillkännagivanden från riksdagen. Regeringen har som redovisats också tillsatt olika utredningar som ska se över reglerna för tillståndsprövningen, och utredarna väntas presentera sina slutsatser senare under 2022. När det gäller de effektiviseringsåtgärder som förespråkas i de nämnda motionerna avser utskottet att inte förorda att riksdagen uppmanar regeringen att genomföra dem. Utskottet kan konstatera att utredarna har i uppdrag att presentera olika förslag på området och ser i dessa fall lämpligheten i att avvakta utredarnas slutsatser. Utskottet utgår från att regeringen därefter återkommer till riksdagen med förslag som avser att få till stånd effektivare och modernare tillståndprocesser. Utskottet noterar avslutningsvis de uppdrag som redovisats i det föregående om bättre samverkan och vägledning när det gäller miljöprövningen och att förslag som rör en mer ändamålsenlig sammansättning av mark- och miljödomstolarna har beslutats av riksdagen.

Samtliga motionsyrkanden avstyrks därmed.

Tillståndprocesser för gruv- och mineralnäringens långsiktiga förutsättningar

I motionerna 2021/22:3199 (V) yrkande 8, 2021/22:3916 (C) yrkande 2, 2021/22:4062 (MP) och 2021/22:4131 (C) yrkande 18 förordas åtgärder för att på olika sätt skapa långsiktiga förutsättningar för att gruvverksamhet ska kunna bedrivas. Utskottet har ingen annan uppfattning än att långsiktighet och förutsebarhet är grundläggande för att de gruvor som behövs ska kunna öppna och att gruvbolagen ska kunna bedriva sin verksamhet på ett livskraftigt sätt. Vilka premisser som bör vara styrande för hur regelverken är uppbyggda finns det dock olika åsikter om bland ledamöterna i utskottet. Även om olika förslag framförts i det föregående hänvisar utskottet i detta fall till pågående utredningar på området och nöjer sig med att konstatera att de nämnda motionsyrkandena inte ger upphov till att utskottet vill ta några initiativ i linje med det som föreslås.

Motionsyrkandena avstyrks därmed.

Övrigt om förenklade tillståndprocesser

Våren 2021 beslutade riksdagen om ett tillkännagivande som rör tillståndprocesserna för gruv- och mineralnäringen och Natura 2000-tillståndens roll i prövningen (bet. 2020/21:NU16, rskr. 2020/21:257). Utskottet anförde i tillkännagivandet att regeringen så snart som möjligt, dock senast den 30 juni 2022, bör återkomma med förslag som innebär att det görs tydligt att prövningen i de fall det krävs ett Natura 2000-tillstånd ska göras i samband med prövningen av tillstånd enligt miljöbalken. Detta har redovisats i det föregående. I motion 2021/22:4217 (KD) yrkande 36 förordas att riksdagen ska fatta ett nytt i princip identiskt beslut. Mot bakgrund av att olika utredningar har tillsatts för att komma med förslag på moderna tillståndprocesser och en

hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral ser utskottet inte några skäl för riksdagen att på nytt uppmana regeringen att agera.

Motionsyrkandet avstyrks därmed.

Äganderätt och vissa frågor om ersättningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden som rör markägares rätt och olika aspekter på utformningen av systemet med mineralersättning. Utskottet hänvisar till pågående arbete och gällande rätt.

Jämför reservation 9 (KD), 10 (L), 11 (SD), 12 (C), 13 (V) och 14 (M, SD, KD).

Motionerna

I partimotion 2021/22:3511 av Annie Lööf m.fl. (C) anförs att det behövs en ökad acceptans hos markägare och lokalbefolkningen för att utvinning av innovationskritiska metaller och mineral ska vara långsiktigt hållbar. Motionärerna framhåller därför att mineralersättningen bör höjas samtidigt som den del som i dag tillfaller staten i stället bör gå till lokalsamhället vars närmiljö påverkas. I yrkande 22 begärs ett tillkännagivande om att det bör göras en genomlysning av möjligheterna till detta.

I kommittémotion 2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) framförs att det är ett problem att mineralersättningen inte är en prioriterad fordran vid en eventuell konkurs hos ett gruvbolag. I yrkande 11 förordas därför att markägarens rättigheter som fordringsägare när det gäller dennes del av mineralersättningen vid en konkurs ses över.

Eric Palmqvist m.fl. (SD) anför i kommittémotion 2021/22:2431 att mineralersättningen bör vara på en nivå som inte hindrar nya investeringar i prospektering och gruvverksamhet. Samtidigt bör ersättningen garantera en rimlig avkastning till såväl mark- och fastighetsägare som staten. I yrkande 12 förordas därför att mineralersättningens utformning, nivå och fördelning ses över. Motionärerna framhåller vidare att det är rimligt att stärka markägarens rätt till ersättning vid en eventuell konkurs hos ett gruvbolag. I yrkande 13 föreslås att detta lämpligen kan uppnås genom att man ser till att markägarens del av mineralersättningen betraktas som en prioriterad fordran.

I kommittémotion 2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 6 anförs att regeringen bör ge berörda myndigheter i uppdrag att utreda hur en degressiv mineralersättning kan bidra till att främja lokal vidareförädling. Det skulle främja lokalsamhällen och ge arbetstillfällen och värden skulle stanna där gruvbrytningen sker. I yrkande 7 framhålls vidare att mineralersättningen bör höjas och att pengarna ska avsättas i en gruvfond där huvuddelen av pengarna återförs till gruvregionerna för att bl.a. finansiera utbildning, bostadsbyggande och samhällsservice.

I kommittémotion 2021/22:3380 av Arman Teimouri m.fl. (L) yrkande 13 anförs att markägarens rättigheter i samband med prospektering av metaller och mineral bör ses över. I dag har gruvföretag stora möjligheter att inleda prospektering som kan påverka miljön och inskränka markägarnas äganderätt.

I kommittémotion 2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 14 förordas att riksdagen uppmanar regeringen att överväga att höja mineralavgiften något och att göra tillämpningen av riksintressena mer flexibel genom att utreda möjligheten till lokalt inflytande. Motionärerna framhåller att den del av mineralersättningen som i dag tillfaller staten i stället bör gå till lokalsamhället vars närmiljö påverkas av en gruva.

I kommittémotion 2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 39 framförs att regeringen bör tillsätta en utredning av minerallagen som ser över äganderättens ställning. Utredningen bör bl.a. överväga om det finns anledning att ändra äganderättens utsträckning under markytan och ge förslag på hur frågan om ekonomisk säkerhet för återställande av skador ska lösas.

Äganderätten måste stärkas när det gäller minerallagen, anförs det i motion 2021/22:2031 av Sten Bergheden (M). Motionären anser att markägaren har små möjligheter att stoppa en gruvexploatering, och ett eventuellt fynd innebär att det läggs en död hand över markområdet. Därtill är markägarens ersättning för intrånget mycket ringa. Motionären efterfrågar ett tillkännagivande från riksdagen om stärkt äganderätt i minerallagstiftningen.

Bakgrund och pågående arbete

Allmänt om äganderätten

I 2 kap. 15 § första stycket regeringsformen anges att vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnader utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Vidare gäller enligt andra stycket i samma paragraf att den som genom expropriation eller något annat sådant förfogande tvingas avstå från sin egendom ska vara tillförsäkrad full ersättning för förlusten. Ersättning ska också vara tillförsäkrad den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark eller en byggnad på ett sådant sätt att den pågående markanvändningen inom den berörda delen av fastigheten avsevärt försvåras eller att skada uppkommer som är betydande i förhållande till värdet på denna del av fastigheten. Ersättningen ska bestämmas enligt grunder som anges i lag.

Mineralersättning

Samhällsintresset av att mineral kan brytas och tas till vara har bedömts vara ett så starkt allmänt intresse att grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt är uppfyllda. Vid ingrepp i markägares rättigheter med stöd av minerallagen är markägarna dock garanterade ersättning. Skador eller intrång

som orsakas av undersökningsarbete ska ersättas av den som har ett undersökningstillstånd eller en koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Ofta bestäms ersättningens storlek genom frivilliga uppgörelser mellan koncessionshavaren och markägaren. Om inte sådana uppgörelser kan nås bestäms ersättningen enligt expropriationsrättsliga principer. Ägare av den mark som omfattas av en bearbetningskoncession får även en särskild ersättning baserad på värdet av den malm som bryts, s.k. mineralersättning.

Bestämmelserna om mineralersättning gäller alla koncessioner som har beviljats sedan maj 2005 och där gruvdrift pågår. Mineralersättning från koncessionshavaren till markägarna syftar till att uppnå en bättre balans mellan exploitörer och markägare (7 kap. 7 § minerallagen). Ersättningen ska motsvara 2 promille av värdet av de mineral som koncessionen omfattar och som har brutits under året. Av ersättningen ska tre fjärdedelar tillfalla fastighetsägarna inom koncessionsområdet och en fjärdedel staten.

Mineralersättningen har inte någon direkt koppling till den eventuella miljökada som gruvverksamheten kan resultera i eller till finansiering av efterbehandlingsåtgärder. De intäkter som tillfaller staten genom mineralersättningen redovisas i stället enligt gällande principer för statens budgethantering mot inkomsttitel i budgetpropositionen.

Mineralersättning som en prioriterad fordran

I 11 kap. konkurslagen (1987:672) regleras utdelning av medel från ett konkursbo till fordringsägarna. Den ordning i vilken betalningsanspråken ska tillgodoseas vid konkurs och utmätning regleras i sin tur i förmånsrättslagen (1970:979) och i utsökningsbalken. Utgångspunkten är att alla fordringar har samma rätt. I förmånsrättslagen finns dock en uppräkningslista av vissa fordringar som har bättre rätt än andra, dvs. förmånsrätt, och vilken ordning som gäller mellan dessa s.k. prioriterade fordringar. Fordringar utan förmånsrätt, dvs. oprioriterade eller övriga fordringar, har inbördes lika rätt.

Konkurs- och förmånsrättslagarna bereds av civilutskottet.

Stärkt äganderätt, flexibla skyddsformer och ökade incitament för naturvården i skogen med frivillighet som grund

Hösten 2021 lämnade regeringen propositionen Stärkt äganderätt, flexibla skyddsformer och ökade incitament för naturvården i skogen med frivillighet som grund (prop. 2021/22:58) till riksdagen. I propositionen redogörs för flera av regeringens bedömningar som rör markägares äganderätt och ersättningsmöjligheter. I dessa avseenden anför regeringen i propositionen att den ska återkomma till riksdagen med förslag i olika delar. Den nämnda propositionen har beretts av miljö- och jordbruksutskottet och beslutades av riksdagen tidigare under våren 2022 (bet 2021/22: MJU18).

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden som rör markägares rätt till mineralersättning och storleken på denna ersättning, samt den grundlagsskyddade äganderätten har behandlats och avstyrkts av utskottet vid flera tillfällen under innevarande valperiod, senast våren 2021 (bet. 2020/21:NU18). Utskottet hänvisade då främst till det pågående arbetet med skogspolitiken där äganderättsfrågorna spelar en stor roll. Utskottet framhöll att de överväganden som görs om äganderättens ställning, inklusive frågor om ersättningar vid ianspråktagande av mark, med fokus på skogsmark även kan ha inverkan på kommande överväganden och förslag som har kopplingar till äganderättsliga spörsmål på det mineralpolitiska området. Företrädare för Moderaterna och Centerpartiet framhöll en annan uppfattning än utskottets i en reservation. Detta gjorde även företrädare för Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna i olika reservationer.

Även motionsyrkanden där det förordas att mineralersättningen bör vara en s.k. prioriterad fordran har behandlats och avstyrkts vid flera tillfällen, senast våren 2021 (bet. 2020/21:NU18). Utskottet hänvisade till gällande rätt. En avvikande uppfattning uttrycktes i en reservation från företrädare i utskottet för Moderaterna.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande redovisas under följande rubriker:

- Mineral och markägares rätt
- Mineralersättningens utformning
- Mineralersättning som en prioriterad fordran.

Mineral och markägares rätt

Samhällsintresset av att mineral kan brytas och tas till vara har bedömts vara ett så starkt allmänt intresse att grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt är uppfyllda. Detta kan utskottet konstatera. Vid ingrepp i markägares rättigheter med stöd av minerallagen är markägarna dock garanterade ersättning. Skador eller intrång som orsakas av undersökningsarbete ska ersättas av den som har ett undersökningstillstånd eller en koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Motionärerna som står bakom motionerna 2021/22:2031 (M), 2021/22:3380 (L) yrkande 13 och 2021/22:4217 (KD) yrkande 39 ställer sig dock tveksamma till att den nu gällande ordningen i minerallagen tillgodoser de äganderättsliga aspekterna på ett godtagbart sätt. Här vill utskottet bl.a. hänvisa till att det pågår arbete med frågor som har koppling till det grundlagsskyddade egendomsskyddet, vilket i förlängningen även har med den ersättning som bör betalas ut till den berörda markägaren att göra. Som redovisats framförde riksdagen genom ett tillkännagivande i juni 2019 att regeringen bör ta initiativ till en parlamentariskt sammansatt kommitté med

uppdrag att se över och stärka det grundlagsreglerade egendomsskyddet. Därtill kan det även nämnas att Skogsutredningen 2019 under hösten 2020 överlämnade sitt slutbetänkande Stärkt äganderätt, flexibla skyddsformer och naturvård i skogen (SOU 2020:73) till regeringen. Flera förslag som utredaren för fram berör äganderätten, och betänkandet bereds fortfarande i vissa delar inom Regeringskansliet. Utskottet kan vidare konstatera att den utredare som har i uppdrag att ge förslag som syftar till att skapa en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral bl.a. ska ge förslag på hur en större andel av det värde som gruv- och mineralnäringen genererar kan komma hela landet till del. När det gäller äganderätsfrågor vill utskottet inte föregripa några slutsatser från utredaren genom att förorda att riksdagen uttalar sig på området.

Motionsyrkandena avstyrks därmed.

Mineralersättningens utformning

De frågor som rör gruv- och mineralnäringen och markägares rätt hör ofta tätt samman med hur markägare ska ersättas om deras mark tas i anspråk. Ofta bestäms ersättningens storlek genom frivilliga uppgörelser mellan koncessionshavaren och markägaren. Ägare av den mark som omfattas av en bearbetningskoncession får även en särskild ersättning baserad på värdet av den malm som bryts, s.k. mineralersättning. Som redovisats regleras denna ersättning i minerallagen och syftar till att uppnå en bättre balans mellan exploitörer och markägare. I motionerna 2021/22:2431 (SD) yrkande 12, 2021/22:3199 (V) yrkandena 6 och 7 samt 2021/22:4131 (C) yrkande 14 ifrågasätts dagens utformning av mineralersättningen. I motionerna framförs i stället andra förslag som syftar till att förändra såväl storleken på och fördelningen av ersättningen som utformningen av själva ersättningssystemet. Som framgår av det föregående pågår för närvarande en utredning om att se över regelverk för att åstadkomma en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral. Av utredningens direktiv framgår att utredaren ska ta fram förslag som syftar till att en större andel av det värde som gruv- och mineralnäringen genererar kan komma hela landet till del. Utskottet vill betona vikten av att regeringen i kommande förslag även beaktar frågor som rör ersättningar. Utskottet avser därmed att inte förorda några tillkännagivanden som riskerar att föregripa viktiga avväganden på området.

Samtliga motionsyrkanden avstyrks därmed.

Mineralersättning som en prioriterad fordran

Förslag om att regeringen bör se över markägarens rättigheter som fordringsägare när det gäller hans eller hennes del av mineralersättningen i samband med en konkurs har avslagits av riksdagen vid ett antal tillfällen under den senaste valperioden. Sådana förslag har väckts även under detta riksmöte och finns i motionerna 2021/22:2431 (SD) yrkande 13 och 2021/22:3691 (M) yrkande 11. Utskottet har vid tidigare tillfällen redovisat vad som gäller för

utdelning av medel från ett konkursbo till fordringsägarna. Utskottet kan inte se att det har tillkommit några nya fakta eller andra förhållanden som motiverar att riksdagen ska fatta ett annat beslut än ett avslag på motionerna, vilket den även gjorde så sent som våren 2021.

Motionsyrkandena avstyrks därmed.

Utvinning och vissa miljöfrågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om utvinning och vissa miljöfrågor. Utskottet hänvisar till pågående arbete och gällande bestämmelser.

Jämför reservation 15 (SD), 16 (SD), 17 (V) och 18 (MP).

Motionerna

I kommittémotion 2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 15 föreslås att lagstiftningen om bolagens ansvar för sanering och efterbehandling av mark i samband med avslutad gruvverksamhet reformeras. En lösning som framhålls i motionen är att bearbetningskoncessionen villkoras med att koncessionshavaren löpande avsätter medel som ska kunna täcka de sanerings- och återställningskostnader som bedöms återstå när verksamheten är avslutad. I motionen anförs vidare att det återigen ska vara möjligt att ge tillstånd enligt miljöbalken till gruvdrift för att utvinna uran. I yrkande 18 begärs ett tillkännagivande med denna innebörd. I yrkande 19 förordas även att det ska vara möjligt att ge tillstånd till brytning, provbrytning, bearbetning och fysikalisk eller kemisk anrikning av uran för att använda uranets fissila egenskaper.

I kommittémotion 2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 5 framförs att rätten att bryta malm i en fyndighet – s.k. bearbetningskoncession – ska ges endast om ekonomisk lönsamhet är möjlig när hela miljökostnaden, inklusive kostnader för efterbehandling inkluderas. Detta bör även gälla vid en ökad brytning i en gammal fyndighet.

I motion 2021/22:544 av Edward Riedl (M) anförs att förbudet mot uranutvinning i Sverige bör upphävas. Motionären menar bl.a. att förbudet innebär att utvinning av innovationskritiska metaller och mineral begränsas eftersom dessa ofta bryts tillsammans med uran.

Sveriges framtida behov av elektricitet kommer att öka kraftigt när samhället i allt större utsträckning elektrifieras, sägs det inledningsvis i motion 2021/22:1676 av John Weinerhall och Viktor Wärnick (båda M). Motionärerna anser att detta motiverar satsningar på kärnkraften, och med hänvisning till den goda tillgången till uran i den svenska berggrunden anser de att det

finns goda skäl att tro att uranbrytning skulle kunna vara lönsamt. Motionärerna anser att minerallagen bör ändras så att uranbrytning åter blir möjligt i Sverige.

Emma Hult m.fl. (MP) framhåller i motion 2021/22:1725 yrkande 3 att den planerade gruvan vid Norra Kärr utanför Gränna hotar Vätterns unika ekosystem, vattenkvaliteten och sjöns funktion som dricksvattentäkt. Gruvplanerna tydliggör att gruvindustrin bör leva upp till högre miljökrav. Motionärerna anser att minerallagstiftningen bör moderniseras för att miljöskyddade områden ska säkras från prospektering och provborring.

I motion 2021/22:4076 av Amanda Palmstierna m.fl. (MP) framförs att den efterbehandling av mark som krävs vid gruvdrift bör bekostas av gruvbolagen. I yrkande 4 anförs att regelverken bör skärpas så att gruvbolagen tar sitt ekonomiska ansvar och lämnar tillräckliga ekonomiska säkerheter för detta.

I motion 2021/22:4082 anför Elisabeth Falkhaven och Lorentz Tovatt (båda MP) att Sverige bör verka för att på global nivå upprätta ett nedrustningsavtal för fossila bränslen. Syftet bör vara att sätta stopp för prospektering av fossila bränslen, fasa ut pågående utvinning och produktion och öka takten i en rättvis omställning till förnybar energi.

Bakgrund och pågående arbete

Anmälnings- eller tillståndspliktig verksamhet enligt miljöbalken

Enligt 9 kap. 6 § miljöbalken får regeringen utfärda föreskrifter om att det ska vara förbjudet att anlägga eller bedriva miljöfarlig verksamhet utan tillstånd eller innan en anmälan har gjorts. Även om det inte krävs något tillstånd får tillsynsmyndigheten i det enskilda fallet förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd om verksamheten medför risk för betydande föroreningar eller andra betydande problem för människor, hälsan eller miljön. I miljöprövningsförordningen (2013:251) listas vilka verksamheter som kräver tillstånd från miljödomstolen eller länsstyrelsen eller där en anmälan ska göras till tillsynsmyndigheten.

För gruvdrift eller en gruvanläggning för brytning av malm, mineral eller kol krävs vanligen tillstånd från miljödomstolen (4 kap. miljöprövningsförordningen). En väsentlig del av tillståndsprövningen handlar om hantering och deponering av avfall från gruvverksamheten. Så kallad provbrytning kräver tillstånd från länsstyrelsen. Mineralutvinning kräver dessutom ofta även tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken (vattenverksamheter) för att avleda vatten eller för att uppföra dammar.

Efterbehandlingsansvar

I 10 kap. miljöbalken finns de bestämmelser som reglerar vem som är ansvarig för att utreda och efterbehandla områden som är så pass förorenade att de kan medföra skada eller problem för människors hälsa eller miljön. Enligt huvudregeln är det den som bedriver eller har bedrivit verksamhet eller har

vidtagit en åtgärd som har bidragit till föreningen, den s.k. verksamhetsutövaren, som är utrednings- och efterbehandlingsansvarig. Även en fastighetsägare kan bli ansvarig.

Enligt 16 kap. 3 § miljöbalken kan tillstånd etc. som har meddelats enligt balken göras beroende av att den som avser att bedriva verksamheten ställer säkerhet för kostnaderna för att avhjälpa en miljöskada och för andra återställningsåtgärder som verksamheten kan ge anledning till. En säkerhet ska godtas om den visas vara betryggande för sitt ändamål. Säkerheten kan ställas efter hand enligt en plan som vid varje tid tillgodoser det aktuella behovet av en säkerhet. Säkerheten ska prövas av tillståndsmyndigheten.

Enligt 15 kap. 35 § miljöbalken får tillstånd till en verksamhet som omfattar deponering av avfall endast beviljas om verksamhetsutövaren ställer en säkerhet enligt 16 kap. 3 § miljöbalken eller vidtar någon annan lämplig åtgärd för sådant säkerställande.

I april 2022 lämnade regeringen propositionen Ordning och reda på avfallet (prop. 2021/22:219) till riksdagen. I propositionen föreslås nya bestämmelser för hur säkerheter vid utvinningsverksamheter ska ställas. Det lämnas även förslag som syftar till att förbättra avfallshanteringen. Det föreslås vidare ett nytt bemyndigande som ger möjlighet att meddela föreskrifter om att den verksamhetsutövare som bedriver eller avser att bedriva en miljöfarlig verksamhet som omfattas av anmälningsskyldighet ska ställa säkerhet för kostnaderna för de återställningsåtgärder som kan komma att behövas med anledning av verksamheten. Det föreslås också att straff ska kunna utdömas när någon överlämnar avfall till någon som inte har gjort de anmälningar eller har de tillstånd som krävs för avfallshanteringen. Lagändringarna föreslås i de delar som gäller utvinningsverksamheter träda i kraft den 1 juli 2023 och i övrigt den 1 januari 2023. Propositionen bereds av riksdagens miljö- och jordbruksutskott under våren 2022.

Förbudet mot utvinning av uran

Våren 2018 biföll riksdagen förslagen i regeringens proposition Förbud mot utvinning av uran (prop. 2017/18:212, bet. 2017/18:NU13, rskr. 2017/18:277). Riksdagens beslut innebär att ett förbud mot utvinning av uran började gälla den 1 augusti 2018. Genom de lagändringar som genomfördes är det inte längre möjligt att ge tillstånd till gruvdrift för att utvinna uran, dvs. en uran-gruva. Det är inte heller möjligt att ge tillstånd till brytning, provbrytning, bearbetning eller fysikalisk eller kemisk anrikning av uran för att använda uranets fissila egenskaper. Förbudet gäller för gruvverksamhet med utvinning av uran både som biprodukt och som återvinning av utvinningsavfall. En följdändring i miljöbalkens bestämmelse om obligatorisk tillåtlighetsprövning innebär att uranutvinning som omfattas av förbudet inte längre ska tillåtlighetsprövas av regeringen.

I och med riksdagens beslut gjordes också en ändring i minerallagen som innebär att uran inte längre klassas som ett koncessionsmineral. Följden av

detta är att det inte längre är möjligt att bevilja undersökningstillstånd eller bearbetningskoncession för uran. Undersökningsmetoder som använder uranets egenskaper för att hitta koncessionsmineral för vilka undersökningstillstånd har beviljats påverkas dock inte av lagändringen.

Företrädare i utskottet för Moderaterna, Sverigedemokraterna och Liberalerna framhöll i en reservation att riksdagen borde avslå regeringens proposition.

Utvinning ur alunskiffer

I mars 2020 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare (Helén Leijon, enhetschef vid Länsstyrelsen i Västernorrlands län) med uppgift att analysera hur regelverket för utvinning av metaller och mineral från alunskiffer kan skärpas samt lämna författningsförslag för detta (dir. 2020:26). Utredaren överlämnade sitt betänkande till regeringen i december 2020.

I mars 2022 lämnade regeringen propositionen Förbud mot utvinning av kol, olja och naturgas och skärpta regler för utvinning i alunskiffer (prop. 2021/22:150) till riksdagen. I propositionen föreslås bl.a. ändringar av miljöbalken och minerallagen (1991:45) som innebär ett förbud mot utvinning av stenkol, brunkol, råolja, skifferolja och naturgas på motsvarande sätt som det finns ett förbud mot utvinning av uran. Regeringen lämnar även förslag som syftar till att skärpa regelverket för utvinning ur alunskiffer. Ändringsförslagen i miljöbalken innebär att tillstånd inte längre ska få ges till gruvdrift eller utvinningsverksamhet för att utvinna stenkol, brunkol, råolja, skifferolja eller naturgas. Förbudet gäller även utvinning eller återvinning av dessa ämnen ur restprodukter från gruvverksamhet. Förbudet ska dock inte hindra att tillstånd ges till utvinning av andra mineral som indirekt innefattar sådan utvinning av stenkol, brunkol, råolja, skifferolja eller naturgas som är nödvändig för att bedriva gruv- eller utvinningsverksamheten för dessa andra mineral. Det föreslås vidare ett undantag från förbudet utifrån forskningsändamål som innebär att tillstånd får ges till sådan utvinning på land av råolja eller naturgas som är nödvändig för en planerad geologisk lagring av mindre än 100 000 ton koldioxid för forskningsändamål.

När det gäller minerallagen föreslås att stenkol, olja och gasformiga kolväten tas bort som koncessionsmineral. Minerallagen föreslås också ändras på så sätt att en koncessionshavare inte längre ska få tillgodogöra sig stenkol, brunkol, råolja, skifferolja eller naturgas som tagits ut i samband med utvinning av koncessionsmineral. Det föreslås även ett lämplighetskrav för den som ansöker om bearbetningskoncession för utvinning av koncessionsmineral ur alunskiffer.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2022 och utskottet kommer att bereda propositionen under våren 2022.

Genomförande av offshoredirektivet

I maj 2015 tog riksdagen ställning till regeringens proposition Genomförande av offshoredirektivet (prop. 2014/15:64). I propositionen föreslogs att undersökningstillstånd och bearbetningskoncessioner enligt kontinentalsockellagen (1966:314) och minerallagen inte ska få beviljas i fråga om olje- eller gasverksamhet till havs. Riksdagen biföll regeringens förslag, och bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 2015 (bet. 2014/15:FöU9, rskr. 2014/15:197).

Svar på skriftlig fråga om gruvdrift vid Vättern och Norra Kärr

Statsrådet Annika Strandhäll svarade den 23 februari 2022 följande på en skriftlig fråga av Betty Malmberg (M) om Vättern och Norra Kärr (fr. 2021/22:1093):

Betty Malmberg har frågat mig om jag avser vidta några åtgärder för att säkerställa Vätterns framtida status som dricksvattenkälla.

Vättern är en unik och värdefull vattentäkt, en av Sveriges största, som hyser såväl natur- och miljömässiga som samhällsviktiga värden. Vättern är i sin helhet utsedd som vattenskyddsområde och omfattas också av flera olika riksintressen enligt miljöbalken, t.ex. vad gäller naturvård, friluftsliv och totalförsvaret. Vättern är även, tillsammans med stränder och öar, utpekad av regeringen som Natura 2000-område.

Verksamheter som bedrivs vid Vättern omfattas av högt ställda krav i enlighet med miljöbalken, och vi ska fortsätta ha högt ställda miljökrav på verksamheter i Sverige.

På samma sätt måste all prospekteringsverksamhet bedrivas på ett sätt som är förenligt med miljöbalkens bestämmelser.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen den senaste valperioden behandlat frågor om utvinning av uran i Sverige. Vid det senaste tillfället – våren 2021 – konstaterade utskottet bl.a. att det när förslaget om ett förbud behandlades i riksdagen fanns det olika uppfattningar om huruvida ett sådant förbud borde införas (bet. 2020/21:NU18). Vidare påminde utskottet om att förslagen i propositionen är genomförda, och sa sig inte ha för avsikt att ta några initiativ i linje med vad som framfördes i de då aktuella motionerna, vilka således avstyrktes. Företrädare i utskottet för Sverigedemokraterna framförde en annan uppfattning i en reservation.

När det gäller motionsyrkanden om återställning och efterbehandling av områden där det har bedrivits gruvbrytning eller prospektering behandlade utskottet sådana senast våren 2021 (bet. 2020/21:NU18). Utskottet avstyrkte motionsyrkandena på området och hänvisade till pågående arbete. Avvikande uppfattningar framfördes i reservationer från Moderaternas och Sverigedemokraternas företrädare i utskottet.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande redovisas under följande rubriker:

- Utvinning av uran
- Mineral och miljö.

Utvinning av uran

I motionerna 2021/22:544 (M), 2021/22:1676 (M) och 2021/22:2431 (SD) yrkandena 18 och 19 finns förslag om att uranbrytning åter ska tillåtas i Sverige och att det ska vara möjligt att ge tillstånd till brytning, provbrytning, bearbetning och fysikalisk eller kemisk anrikning av uran för att använda uranets fissila egenskaper. När det gäller utvinning av uran vill utskottet påminna om att detta sedan den 1 augusti 2018 inte längre är tillåtet i Sverige. Sedan dess återfinns inte heller uran bland de s.k. koncessionsmineral som omfattas av bestämmelserna i minerallagen. Utskottet avser inte att ta några initiativ i linje med det som framförs i de nämnda motionerna.

Motionsyrkandena avstyrks därmed.

Mineral och miljö

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen behandlat motioner om möjligheterna att förena gruvverksamhet och mineralutvinning med en ambitiös miljöpolitik. När det gäller frågor om att återställa och efterbehandla områden där gruvbrytning eller undersökningsverksamhet har förekommit framförs olika förslag på området i motionerna 2021/22:2431 (SD) yrkande 15, 2021/22:3199 (V) yrkande 5 och 2021/22:4076 (MP) yrkande 4. Mot bakgrund av det som framförs i dessa motioner vill utskottet påminna om att en särskild utredare haft i uppdrag av regeringen att analysera om det finns insatser eller åtgärder som på ett mer ändamålsenligt sätt än i dag kan säkerställa att det finns tillräckliga ekonomiska säkerheter för efterbehandling och annat arbete som krävs för att återställa en plats efter gruvverksamhet. Utskottet kan även konstatera att regeringen i april 2022 lämnade propositionen Ordning och reda på avfallet (prop. 2021/22:219) till riksdagen. Propositionen innehåller bl.a. förslag som rör ekonomiska säkerheter för efterbehandling av förorenad mark och bereds under våren 2022 av riksdagens miljö- och jordbruksutskott. Denna process bör inte föregås av att utskottet förordar några tillkännagivanden i linje med det som föreslås i de nämnda motionerna.

Avslutningsvis förordas i motionerna 2021/22:1725 (MP) yrkande 3 och 2021/22:4082 (MP) att gruvindustrin ska leva upp till högre miljökrav och att Sverige ska verka för att på global nivå upprätta ett nedrustningsavtal för fossila bränslen. Utskottet är övertygat om att det går att bedriva gruvverksamhet samtidigt som samhället ställer höga krav på hänsyn till miljön. Detta förutsätter – som utskottet många gånger tidigare framhållit – att de regelverk

som gruv- och mineralnäringen har att förhålla sig till är ändamålsenligt utformade. Utskottet vill avslutningsvis framhålla att undersökningstillstånd och bearbetningskoncessioner enligt kontinentalsockellagen (1966:314) och minerallagen inte ska få beviljas i fråga om olje- eller gasverksamhet till havs. Dessa regler tillkom när Sverige genomförde det. s.k. offshoredirektivet i svensk rätt. Dessutom har regeringen under våren 2022 lämnat en proposition till riksdagen med förslag om ett förbud mot utvinning av stenkol, brunkol, råolja, skifferolja och naturgas. Förbudet ska enligt propositionen fungera på motsvarande sätt som förbudet för utvinning av uran. I propositionen finns även förslag som syftar till att skärpa regelverket för utvinning i alunskiffer. Propositionen bereds av utskottet under våren 2022. Utskottet har därmed ingen avsikt att ställa sig bakom några förslag i linje med det som förordas i de nyssnämnda motionerna.

Samtliga motionsyrkanden avstyrks.

Sveriges geologiska undersökning (SGU)

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden som rör SGU:s arbete i olika delar och myndighetens uppdrag och förutsättningar.

Jämför reservation 19 (M, SD), 20 (M, KD, L), 21 (SD), 22 (V), 23 (SD) och 24 (L).

Motionerna

I partimotion 2021/22:4030 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 27 förordas att SGU får i uppdrag att göra en särskild kartläggning av kritiskt viktiga metaller och mineral. Detta anses viktigt bl.a. mot bakgrund av klimatomställningen och förmågan till självförsörjning.

I partimotion 2021/22:4199 av Johan Pehrson m.fl. (L) anförs att Sverige måste arbeta för att börja fånga in och lagra koldioxid för att bromsa klimatomställningen. I motionens yrkande 89 förordas att SGU får i uppdrag att förbereda sig för att ta emot en ansökan om att uppföra ett lager för koldioxid.

I kommittémotion 2021/22:3691 av Lars Hjälmered m.fl. (M) anförs i yrkande 5 att en utredning bör tillsättas för att se över vilka hinder som bör rivas för att underlätta materialåtervinning och användandet av restprodukter i gruv- och mineralnäringen. I motionens yrkande 6 framförs vidare att SGU bör få i uppdrag att göra en särskild kartläggning av kritiskt viktiga metaller och mineral. Motionärerna framhåller vidare att det inte räcker att endast öka återvinningen av metaller och mineral för att täcka efterfrågan, utan även brytningen måste öka. Motionärerna förordar därför i yrkande 9 att det satsas mer pengar på geovetenskaplig forskning och att SGU får ökade resurser för detta.

I kommittémotion 2021/22:2431 understryker Eric Palmqvist m.fl. (SD) i yrkande 4 vidare betydelsen av att underlätta och stärka förutsättningarna för SGU och Bergsstaten att kunna möta de utmaningar som hanteringen av en ökad efterfrågan av mineral och metaller medför samt de intressekonflikter som kan uppstå i anslutning till detta. I motionen anförs också att det är positivt att SGU kartlägger förekomsten av innovationskritiska metaller och mineral i berggrunden. I yrkande 8 anförs att SGU bör få i uppdrag att presentera nya incitament för att främja en ökad kartläggning av Sveriges mineraliseringar.

I kommittémotion 2021/22:3199 anför Birger Lahti m.fl. (V) i yrkande 2 att SGU bör få i uppdrag att utreda vilka kritiska metaller som finns i Sverige samt att SGU:s uppdrag bör utökas så att det även innefattar Sveriges mineralförsörjning.

Bakgrund och pågående arbete

Kommissionens meddelande om resiliens för råvaror av avgörande betydelse

Den 3 september 2020 presenterade Europeiska kommissionen (kommissionen) meddelandet Resiliens för råvaror av avgörande betydelse (COM(2020) 474). Syftet med meddelandet är att staka ut vägen mot ökad trygghet och hållbarhet, och därmed bidra till ekonomisk återhämtning och långsiktig omställning i linje med den gröna given, kommissionens handlingsplan för cirkulär ekonomi och EU:s industristrategi. I meddelandet framhåller kommissionen kritiska råvarors stora betydelse för EU:s ekonomi och vikten av att stärka en resiliens tillförsel och det öppna strategiska oberoendet. Detta ska uppnås genom en säker, hållbar och ansvarsfull försörjning av kritiska råvaror, till följd av förbättrad cirkularitet (kretslopp) och resurseffektivitet, ökad inhemsk mineralresurskapacitet, diversifierade globala leveranskedjor och minskat importberoende.

I meddelandet presenterade kommissionen en ny uppdaterad förteckning över 30 kritiska råvaror som anges vara mycket viktiga för EU:s tillväxt och som är förknippade med hög försörjningsrisk, som t.ex. avvikelser i fråga om tillgång till litium och kobolt och deras leveranskedjor, vilket kan förhindra utvecklingen av litiumbatteriproduktion. Kommissionen identifierar fyra utmaningar för en säker och hållbar försörjning av kritiska råvaror och tio åtgärder för att öka EU:s resiliens och öppna strategiska oberoende. De fyra utmaningarna är

- resiliensvärdekedjor för EU:s industriella ekosystem
- cirkulär användning av resurser, hållbara produkter och innovation
- anskaffning till Europeiska unionen
- diversifierad anskaffning från tredjeländer.

De tio åtgärder som kommissionen anser behöver vidtas för en tillförlitlig och ostörd tillgång på kritiska råvaror är

1. starta en industridriven europeisk råvaruallians
2. ta fram kriterier för hållbar finansiering för gruv-, utvinnings- och bearbetningssektorerna i de delegerade akterna i taxonomin
3. påbörja forskning och innovation kring kritiska råvaror
4. kartlägga försörjningspotential inom EU av sekundära kritiska råvaror
5. identifiera gruv- och bearbetningsprojekt och investeringsbehov
6. utveckla expertis och kompetens i gruv-, utvinnings- och bearbetningsteknik
7. använda jordobservationer och fjärranalys inom gruvverksamhet
8. utveckla forsknings- och innovationsprojekt i Horisont Europa
9. utveckla strategiska internationella partnerskap
10. främja ansvarsfulla gruvdriftsmetoder för kritiska råvaror.

Strategi och handlingsplan för cirkulär ekonomi

Våren 2020 beslutade regeringen om strategin Cirkulär ekonomi – strategi för omställningen i Sverige. I strategin redovisade regeringen en vision om ett samhälle där resurser används effektivt i giftfria cirkulära flöden och ersätter jungfruliga material. Det övergripande målet med strategin angavs vara att bidra till att nå miljö- och klimatmålen, liksom flera av de globala hållbarhetsmålen inom Agenda 2030. I januari 2021 beslutade regeringen om en första handlingsplan för cirkulär ekonomi. Handlingsplanen innehåller drygt 100 åtgärder inom områden som industriomställning, materialförsörjning, teknikutveckling och avfallshantering. I handlingsplanen framförs vidare att sekundär utvinning av metaller är ett växande alternativ till primär brytning och att regeringen för att genomföra denna satsning avser att inom kort besluta om ett regeringsuppdrag. Resurseffektivitet anges vara centralt för att driva cirkulär ekonomi och att handla resurseffektivt gäller lika mycket vid utvinning av primära resurser som vid återvinning och återanvändning av sekundära material. För att stärka arbetet med omställningen till en cirkulär ekonomi anger regeringen i handlingsplanen att den på sikt avser att komplettera miljömålssystemet så att det finns etappmål eller andra mål för strategins prioriterade strömmar (plast, textilier, förnybara och biobaserade råvaror, livsmedel, bygg- och fastighetssektorn, inklusive bygg- och rivningsavfall, samt innovationskritiska metaller och mineral) där det bedöms lämpligt.

Uppdrag att öka möjligheterna till hållbar utvinning och återvinning av mineral och metall från sekundära resurser

I mars 2021 fick SGU i uppdrag att tillsammans med Naturvårdsverket arbeta för att öka möjligheterna till hållbar utvinning av mineral och metaller från sekundära resurser. Arbetet ska bidra till omställningen till en mer cirkulär och resurseffektiv ekonomi i enlighet med bl.a. handlingsplanen för cirkulär ekonomi. Myndigheterna ska enligt uppdraget fokusera på kritiska metaller och mineral, men även andra metaller och mineral kan omfattas. En

sammanställning av genomförda insatser delredovisades i december 2021 och en slutredovisning till regeringen ska göras senast den 15 februari 2023.

Strategi för framtidens industri

I mars 2022 presenterade regeringen en ny industristrategi: Framtidens industri – En strategi om grön och digital omställning. I strategin framhålls att insatser som Industrilivet, gröna kreditgarantier, Fossilfritt Sverige, deltagande i gemensamma europeiska projekt, strategi och handlingsplan för cirkulär ekonomi och samverkansprogram skapar förutsättningar för att industrin ska bli en nyckel i den gröna och digitala omställningen.

I strategin framhålls vidare att en hållbar försörjning av kritiska metaller och mineral är centralt för omställningen, inte minst för förnybara energilösningar, och kommer först i många strategiska värdekedjor. Det finns enligt strategin även potential att öka återvinningen av kritiska metaller och mineral från sekundära källor.

I strategin framförs vidare att Sverige ska verka för insatser som kan öka den inhemska tillgången till kritiska råmaterial från primära och sekundära källor, med bibehållet starkt miljöskydd, samt diversifiera utbudet. En fortsatt positiv utveckling av det starka gruvklustret leder till innovation, utveckling och hållbarhet längs hela förädlingskedjan och minska beroendet av import.

Strategin syftar till att utgöra en plattform för framtida utveckling och avstamp för processer, diskussioner och förhandlingar. Utgångspunkten för eventuella framtida satsningar är att de ska ske inom Smart industris fyra fokusområden (Industri 4.0, Hållbar produktion, Kunskapslyft industri och Testbädd Sverige) och att de bör vara tvärsektoriella, bygga på vikten av att arbeta tillsammans, utgå från regeringens prioriteringar och leda till lösningar som kommer alla till gagn, oavsett verksamhetsområde.

SGU:s uppdrag som rör geologisk information och forskning

SGU har enligt sin instruktion (förordningen [1997:1294] med instruktion för Sveriges geologiska undersökning) i uppgift att tillhandahålla geologisk information för samhällets behov på kort och lång sikt. Myndigheten ska i detta syfte bedriva en behovsstyrd insamling av grundläggande geologisk information och förvalta och utveckla denna information i syfte att göra den tillgänglig och lätt att använda. Myndighetens underlag ska kunna användas som bas för forskning och identifikation av forskningsbehov. SGU har inga heltidsforskartjänster men adjungerade professorer på deltid. I sitt uppdrag ska SGU främja och stödja riktad grundforskning och tillämpad forskning inom det geovetenskapliga området samt medverka i internationellt samarbete och internationella utvecklingsprojekt. SGU fördelar även bidrag till riktad grundforskning och tillämpad forskning inom geovetenskap.

Uppdrag att kartlägga innovationskritiska metaller och mineral

Regeringen har som en del i Handlingsplan 2 för Smart industri gett SGU i uppdrag att kartlägga möjligheterna till utvinning i Sverige av de innovationskritiska metaller och mineral som är nödvändiga för bl.a. miljö- och klimatomställningen (N2018/01044/FÖF). Uppdraget innebär en utökad insats för att kartlägga innovationskritiska metaller och mineral för att säkerställa råvaror av hög kvalitet genom en ansvarsfull och miljömässigt hållbar återvinning och utvinning. Råvaror från primära och sekundära (gruvavfall) källor i Bergslagen ska identifieras och inventeras.

Uppdraget redovisades den 2 mars 2020 i rapporten Innovationskritiska metaller och mineral i Bergslagen (RR 2020:02). SGU har inom projektet visat att det finns potential för innovationskritiska metaller och mineral i Bergslagen både i primära och sekundära källor. De rapporterade undersökningarna tar dock inte ställning till om förekomsterna är brytvärda, utan detta blir något som eventuella framtida prospekteringsinsatser får avgöra.

Uppdrag att utveckla myndighetssamverkan för Sveriges delar av en hållbar europeisk värdekedja för batterier

År 2020 fick SGU, Energimyndigheten och Naturvårdsverket i uppdrag av regeringen att utveckla myndighetssamverkan för Sveriges delar av en hållbar europeisk värdekedja för batterier. En del av uppdraget består i att analysera handlingsförslagen i den ”Strategi för fossilfri konkurrenskraft – en hållbar batterivärdekedja” som tagits fram av Initiativet Fossilfritt Sverige.

I batteristrategin från Fossilfritt Sverige konstateras bl.a. att råvaruförsörjningen är en utmaning som kräver utveckling av mer hållbara gruvor och en dramatiskt ökad grad av återvinning av batterimetaller. Detta mot bakgrund av att det kommer behövas 20–30 storskaliga anläggningar för produktion av battericeller enbart i Europa under det kommande decenniet för att möta efterfrågan på batterier för olika tillämpningar.

En slutredovisning av uppdraget med en beskrivning av genomförandet, nyckelfrågor för eventuell fortsatt analys eller med tillhörande och konsekvensanalyserade förslag på åtgärder ska lämnas till regeringen senast den 14 oktober 2022.

Uppdrag om geologisk lagring av koldioxid i Sverige och i grannländer

SGU hade i sitt regleringsbrev för 2021 i uppdrag att fortsätta arbetet med omvärldsbevakning och interna kompetenshöjande insatser för hantering, bearbetning och tolkning av seismiska djupdata avseende koldioxidlagring med utgångspunkt i Klimatpolitiska vägvalsutredningen (SOU 2020:4). SGU ska aktivt delta i nationell och internationell samverkan och särskilt bevaka CCS-aktiviteter för att bibehålla och utveckla svensk förmåga inför framtagande av en handlingsplan med mål att påbörja undersökningar av potentiella svenska lagringsplatser. Uppdraget ska redovisades i till regeringen i

december 2021 i och med att myndigheten överlämnade rapporten Geologisk lagring av koldioxid i Sverige och i grannländer – status och utveckling (RR 2021:04) till regeringen.

I rapporten framför SGU bl.a. att det i Sverige finns geologiska förutsättningar och potential för geologisk lagring av koldioxid. För att säkerställa en effektiv och säker lagring behövs dock fördjupad kunskap om den aktuella berggrunden och därmed även tillgång till nya moderna data. Dessutom pekar SGU på att det finns ett antal hinder och utmaningar som behöver hanteras innan ett svenskt koldioxidlager kan aktualiseras.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande redovisas under följande rubriker:

- SGU:s arbete med geovetenskaplig forskning
- Uppdrag till SGU som rör innovationskritiska metaller och mineral
- Övrigt om SGU:s uppdrag och förutsättningar.

SGU:s arbete med geovetenskaplig forskning

SGU är myndigheten för frågor om berg, jord och grundvatten i Sverige och har bl.a. i uppgift att tillhandahålla geologisk information för samhällets behov på kort och lång sikt. Som redovisats ska myndigheten i detta syfte bedriva en behovsstyrd insamling av grundläggande geologisk information samt förvalta och utveckla informationen för att göra den tillgänglig och lätt att använda. Utskottet kan konstatera att underlaget ska kunna användas som bas för forskning och identifikation av forskningsbehov och att SGU ska främja och stödja riktad grundforskning och tillämpad forskning inom det geovetenskapliga området samt medverka i internationellt samarbete och internationella utvecklingsprojekt. I motion 2021/22:3691 (M) yrkande 9 framförs att mer pengar bör satsas på SGU och myndighetens arbete med geovetenskaplig forskning. Utskottet avser inte att ställa sig bakom detta förslag men vill dock framhålla att det arbete som SGU bedriver på forskningsområdet är viktigt, inte minst mot bakgrund av det ökande behovet av metaller och mineral för att bl.a. möjliggöra ny miljövänlig teknik och en grön omställning av samhället. Den geologiska forskningen är trots allt grunden för att föra geovetenskapen och dess tillämpningar framåt. SGU:s arbete innebär t.ex. att bidrag fördelas till riktad grundforskning och tillämpad forskning inom geovetenskap. Utskottet noterar att det av SGU:s årsredovisning för 2021 framgår att forskningsstödet som fördelas som projektbidrag uppgår till ca 6 miljoner kronor per år. Det framgår vidare att SGU genom en öppen utlysning stöder tillämpad och riktad geovetenskaplig grundforskning vid universitet och högskolor.

Motionsyrkandet avstyrks därmed.

Uppdrag till SGU som rör innovationskritiska metaller och mineral

I motionerna 2021/22:2431 (SD) yrkande 8, 2021/22:3199 (V) yrkande 2, 2021/22:3691 (M) yrkande 6 och 2021/22:4030 (M) yrkande 27 framförs förslag som går ut på att SGU ska få olika uppdrag att kartlägga förekomsten och försörjningen av innovationskritiska metaller och mineral. Utskottet kan konstatera att SGU enligt sin instruktion har i uppgift att verka för att skapa goda förutsättningar för ett hållbart nyttjande av landets mineralresurser och för att främja hållbar tillväxt och företagande inom sektorn. I uppgiften ingår bl.a. att marknadsföra Sverige som prospekteringsland och tillhandahålla vägledning och prospekteringsinformation till företag som planerar att prospektera i Sverige. Som redovisats har SGU pågående och avslutade uppdrag från regeringen som rör innovationskritiska metaller och mineral. Härutöver vill utskottet åter påminna om den pågående utredning som ska ta fram förslag för att främja en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral. Eftersom utredaren ska lämna sitt betänkande senare under 2022 ser inte utskottet några skäl att föregripa dennes slutsatser genom att föreslå att riksdagen uttalar sig om vilka regeringsuppdrag som SGU bör få.

Samtliga motionsyrkanden avstyrks därmed.

Övrigt om SGU:s uppdrag och förutsättningar

Som utskottet i det föregående konstaterat är SGU förvaltningsmyndighet för frågor om landets geologiska art och mineralhantering. Myndigheten har bl.a. i uppgift att marknadsföra Sverige som prospekteringsland och tillhandahålla vägledning och prospekteringsinformation till företag som planerar att prospektera i Sverige. SGU:s arbete bedrivs även i en organisatorisk enhet som benämns Bergsstaten och som har till uppgift att handlägga ärenden som rör prospektering och utvinning av mineral. Bergsstaten leds av bergmästaren, som beslutar i frågor enligt minerallagen. Detta har redovisats i det föregående och framgår av myndighetens instruktion. I motion 2021/22:2431 (SD) yrkande 4 framförs att SGU måste få bättre förutsättningar att kunna möta de utmaningar som en ökad efterfrågan på innovationskritiska metaller och mineral kan få för myndighetens verksamhet. Utskottet instämmer visserligen i vad som sägs om att myndigheten måste ha tillräckliga resurser för att tillhandahålla information och hantera tillståndsprocesser, men avser inte att förorda några tillkännagivanden när det gäller SGU:s förutsättningar.

Vidare framhålls i motion 2021/22:4199 (L) yrkande 89 att SGU bör få i uppdrag att förbereda verksamheten på att ta emot en ansökan för ett tillstånd att lagra koldioxid. Utskottet noterar att SGU hösten 2021 lämnade en rapport om geologisk lagring av koldioxid i Sverige och i grannländer till regeringen. Som redovisats framför SGU i rapporten bl.a. att det i Sverige finns geologiska förutsättningar och potential för geologisk lagring av koldioxid. För att säkerställa en effektiv och säker lagring behövs dock fördjupad kunskap om den aktuella berggrunden och därmed även tillgång till nya moderna data.

Dessutom pekar SGU på att det finns ett antal hinder och utmaningar som behöver hanteras innan ett svenskt koldioxidlager kan aktualiseras.

Därmed avstyrks samtliga motionsyrkanden.

Övriga strategiska frågor om gruvor och mineralförsörjning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om olika strategiska frågor om gruvor och mineralförsörjning. Yrkandena rör bl.a. en ny mineralstrategi, materialåtervinning inom gruv- och mineralnäringen, kompetensförsörjning och lokal förankring. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående utredningar och det arbete som bedrivs på det regionalpolitiska området.

Jämför reservation 25 (M, SD, KD), 26 (M, KD), 27 (V), 28 (SD), 29 (C), 30 (V) och 31 (KD).

Motionerna

I partimotion 2021/22:4030 av Ulf Kristersson m.fl. (M) förordas i yrkande 24 att en ny gruv- och mineralstrategi tas fram. Strategin bör bl.a. ha fokus på att stärka konkurrenskraften i den svenska gruv- och mineralnäringen och behandla frågor som t.ex. kompetensförsörjning, investeringsvillkor, forskning och innovation samt klimatomställningen.

I kommittémotion 2021/22:3691 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 1 förordas att en ny gruv- och mineralstrategi tas fram. Strategin bör bl.a. ha fokus på att stärka konkurrenskraften i den svenska gruv- och mineralnäringen och behandla frågor som t.ex. kompetensförsörjning, investeringsvillkor, forskning och innovation samt klimatomställningen. I yrkande 5 anförs även att en utredning bör tillsättas för att se över vilka hinder som bör rivas för att underlätta materialåtervinning och användandet av restprodukter i gruv- och mineralnäringen.

Mot bakgrund av såväl en ökad efterfrågan på metaller och mineral tillsammans med en minskad prospekteringstakt som ett nytt geopolitiskt läge och att Sverige tappat i internationellt anseende som gruvnation förordar Eric Palmqvist m.fl. (SD) i kommittémotion 2021/22:2431 yrkande 1 att regeringen reviderar mineralstrategin. Detta framhålls även i kommittémotion 2021/22:2451 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del. I kommittémotion 2021/22:2431 förordar Eric Palmqvist m.fl. (SD) i yrkande 7 vidare att regeringen vidtar åtgärder för att öka prospekteringsviljan. Det handlar t.ex. om att revidera sådana regelverk som hämmar denna vilja. Motionärerna framhåller även vikten av att den lagstiftning som rör gruvnäringen är robust och

funktionell även i kristider. En översyn av lagstiftningen mot denna bakgrund begärs i yrkande 17.

I kommittémotion 2021/22:3199 anför Birger Lahti m.fl. (V) i yrkande 3 att möjligheten till stödstrukturer till gruvindustrin för att utöka återbruk och återvinning av metaller bör utredas. Motionärerna menar att arbetet med att se till att metaller återbrukas i så hög utsträckning som möjligt bör utökas. I yrkande 4 anføres vidare att berörda länsstyrelser bör ges ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av gruvsamhällena så att de attraherar både kvinnor och män. Den framtida kompetensförsörjningen måste säkerställas om gruvnäringen och de lokala samhällena ska kunna utvecklas, i synnerhet som gruvindustrin verkar i områden med litet befolkningsunderlag, skriver motionärerna.

I kommittémotion 2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) anføres att det behövs en ökad acceptans hos markägare och lokalbefolkningen för att utvinning av innovationskritiska metaller och mineral ska vara långsiktigt hållbar. I yrkande 13 begärs ett tillkännagivande om att det bör göras en genomlysning av möjligheterna till detta.

I kommittémotion 2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 38 anføres att Sverige måste öka ambitionen att säkra tillgången till batterimineral, detta bl.a. för att skapa en hållbar försörjningskedja för en elektrifierad fordonsflotta.

Bakgrund och pågående arbete

Uppdrag att analysera effekterna av den pågående ryska invasionen av Ukraina och sanktionerna mot Ryssland och Belarus.

Genom en ändring av Tillväxtanalys regleringsbrev för 2022 gav regeringen i mars 2022 myndigheten i uppdrag att analysera effekterna för näringslivet i Sverige på kort och medellång sikt av de störningar och chocker som kan uppstå på marknaderna pga. av den pågående ryska invasionen av Ukraina och sanktionerna mot Ryssland och Belarus. Analysen ska omfatta handelsflöden, störningar både på insats- och efterfrågesidan samt effekter av ändrade priser. Även samhällsekonomiska konsekvenser i stort ska belysas. Uppdraget ska redovisas löpande till regeringen beroende på utvecklingen i omvärlden.

Regionalt tillväxtarbete

I rapporten Regionalt tillväxtarbete 2020 från april 2021 redovisar Tillväxtverket en sammanställning av regionernas och Gotlands kommuns regionala utvecklingsarbete under 2020 (dnr Ä 2020-2838). Av rapporten framgår att regionerna har omprioriterat och mobiliserat resurser tillsammans med andra aktörer för att analysera och bemöta konsekvenserna av covid-19-pandemin. Att hantera de akuta utmaningarna som pandemin fört med sig har inneburit att en del strategiskt och långsiktigt arbete har fått stå tillbaka till förmån för snabbare och kortare insatser. Samtidigt är det Tillväxtverkets uppfattning att

regionerna bl.a. fördjupat och konkretiserat arbetet med hållbarhet och Agenda 2030. Tillväxtverket konstaterar vidare att det dock finns vissa brister i anpassningen till regionala behov och förutsättningar och i förståelsen för och kunskapen om det regionala utvecklingsansvaret. Tillväxtverket redovisade i december 2020 uppdraget om smart specialisering till regeringen (dnr Ä 2020-7228). Av redovisningen framgår bl.a. att flertalet regioner har tagit fram strategier för smart specialisering med stöd av Tillväxtverket. Arbetet har medfört att de flesta regioner tydligare prioriterar regionala satsningar på områden där det enligt regionerna finns störst potential. Arbetet med smart specialisering har också bidragit till en effektivare samverkan mellan regioner och deras olika prioriterade specialiseringsområden. Vidare konstaterar Tillväxtverket att smart specialisering ger en grund för uppbyggnad av ett effektivare innovationssystem genom ett förtydligande av prioriteringar.

Regionalt kompetensförsörjningsarbete

Regeringen beslutade i december 2017 att ge regionerna, Gotlands kommun och berörda samverkansorgan som genomför insatser inom kompetensförsörjningsområdet uppdraget att utifrån de prioriteringar som görs i den regionala utvecklingsstrategin organisera och fastställa målsättningar för regionalt kompetensförsörjningsarbete i samverkan med bl.a. kommuner, arbetsliv, utbildningsaktörer, statliga myndigheter samt övriga berörda aktörer. Vidare ska de tillhandahålla analyser av och prognoser över den privata och den offentliga sektorns behov av kompetens på kort och lång sikt, föra dialog med berörda aktörer om de behov som identifieras samt ge förslag på insatser utifrån behoven, bl.a. i syfte att fler ska påbörja reguljära studier. I budgetpropositionen för 2022 (prop. 2021/22:1 utg.omr. 19 Regional utveckling) redovisas Tillväxtverkets arbete med att stödja regionalt kompetensförsörjningsarbete under perioden 2018–2020. Där framgår det att utifrån det erbjudande om regionalt kompetensförsörjningsarbete som samtliga regioner och Gotlands kommun accepterat gör de på frivillig basis insatser inom de tre fokusområdena validering, regional yrkesutbildning för vuxna och lärcentrum. Arbetet utgår från utmaningar och prioriteringar i respektive län. En majoritet av regionerna har valt att ta fram regionala handlingsplaner för kompetensförsörjningsarbetet som kopplar till de regionala utvecklingsstrategierna. Redan etablerade regionala nätverk och forum inom kompetensförsörjningsområdet har använts för att i samverkan med berörda aktörer planera och genomföra insatser som syftar till att hantera konsekvenserna av covid-19-pandemin för arbetsmarknaden.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2021 behandlade och avstyrkte utskottet motionsyrkanden om att en ny mineralstrategi bör tas fram (bet. 2020/21:NU18). Utskottet konstaterade att den tidigare strategin är genomförd och hänvisade bl.a. till att det pågår ett omfattande arbete inom EU och att frågor som rör metaller och mineral är

centrala i handlingsplanen för cirkulär ekonomi. Företrädare i utskottet för Moderaterna och Sverigedemokraterna framhöll en annan uppfattning i en reservation.

Våren 2022 behandlade och avstyrkte miljö- och jordbruksutskottet motionsyrkanden om återvinning av metaller och mineral (bet. 2021/22:MJU15). Utskottet hänvisade främst till pågående arbete om en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral. Företrädare i miljö- och jordbruksutskottet för Sverigedemokraterna, Centerpartiet, Miljöpartiet och Liberalerna framförde sina uppfattningar i olika reservationer.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande redovisas under följande rubriker:

- Ny mineralstrategi
- Materialåtervinning inom gruv- och mineralnäringen
- Vissa övriga strategiska frågor om mineralförsörjningen.

Ny mineralstrategi

I motionerna 2021/22:2431 (SD) yrkande 1, 2021/22:2451 (SD) yrkande 7, 2021/22:3691 (M) yrkande 1 och 2021/22:4030 (M) yrkande 24 framförs förslag om att Sverige borde revidera den gamla gruv- och mineralstrategin eller anta en ny strategi. Utskottet vill med anledning av dessa förslag inledningsvis framhålla att det finns olika syn bland ledamöterna i utskottet på vilka delar i mineralpolitiken som bör prioriteras och dessutom vara föremål för tillkännagivanden från riksdagen. Med detta sagt kan utskottet konstatera att den mineralstrategi som togs fram 2013 av den dåvarande regeringen har fullföljts och att samhällsutvecklingen därefter medfört ett ökat behov av metaller för bl.a. fossilfria energitekniker som vindkraft och solenergi samt för omställningen av transportsektorn med laddinfrastruktur, batterier och elbilar. Innan de pågående utredningarna om dels en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral, dels en modern och effektiv miljöprövning delgett sina slutsatser ser utskottet dock inte lämpligheten i att förorda någon ny mineralstrategi på en övergripande nivå.

Utöver detta vill utskottet även framhålla det arbete om mineralförsörjningen som för närvarande pågår på EU-nivå. Under hösten 2020 publicerade kommissionen ett meddelande om kritiska råvaror där tio åtgärder för att säkerställa tillgången till hållbart producerade råvaror anges tillsammans med en uppdaterad lista över kritiska metaller och mineral. Utskottet utgår från att Sveriges gruv- och mineralindustri samt gruvklustret som helhet kommer att vara centrala aktörer i det fortsatta beredningsarbetet för att säkra såväl mineralförsörjningen som hållbarhetsaspekter. Utskottet utgår även från att det nya säkerhetspolitiska läget beaktas i arbetet.

Samtliga motionsyrkanden avstyrks därmed.

Materialåtervinning inom gruv- och mineralnäringen

Utskottet noterar att innovationskritiska metaller och mineral är ett av de prioriterade områdena i regeringens strategi för cirkulär ekonomi och att gruvavfall från pågående och tidigare gruvbrytning har identifierats som potentiella källor för flera innovationskritiska metaller och mineral i Sverige. Intresset för att utvinna dessa metaller och mineral ur gruvavfall och andra sekundära material ökar, och initiativ för att bättre nyttja sådana resurser har presenterats av olika aktörer i branschen. Utskottet ser därför att regelverk på området bör vara utformade så att de inte motverkar sådana initiativ, samtidigt som miljöaspekterna självfallet måste beaktas. Som framgår av redovisningen ovan har regeringen tillsatt en utredning om att säkerställa en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral. I utredningens direktiv står det bl.a. att Sverige även i fortsättningen ska vara ett föregångsland inom mineralnäringen när det gäller hållbar utveckling, i linje med Agenda 2030.

En aktiv mineral- och gruvnäring innebär oundvikligen uppkomst av stora mängder utvinningsavfall. Det är enligt utskottets uppfattning av stor vikt att det finns förutsättningar att utnyttja avfall på ett resurseffektivt sätt för att dels öka möjligheterna till en hållbar försörjning av metaller och mineral, dels minimera risken för negativ miljöpåverkan. Utskottet vill därför påminna om att regeringen har lämnat en proposition till riksdagen med förslag som avser att förbättra möjligheterna att ta vara på utvinningsavfall och propositionen bereds under våren 2022 inom riksdagens miljö- och jordbruksutskott. Det kan tilläggas att miljö- och jordbruksutskottet tidigare under våren 2022 behandlade och avstyrkte ett antal motionsyrkanden som på en övergripande nivå rörde återvinning av metaller och mineral. Företrädare för olika riksdagspartier redovisade i detta sammanhang sina ståndpunkter när det gäller metall- och mineralåtervinning, vilket har redovisats i det föregående.

Utskottet vill sammanfattningsvis framhålla att utredningen om en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral för närvarande arbetar med sitt uppdrag och att förslag från regeringen som rör gruvavfall nyligen har lämnats till riksdagen. Utskottet ser därmed inga skäl att i detta läge förorda några tillkännagivanden om åtgärder för att öka återvinningen inom gruv- och mineralnäringen, vilket framförs i motionerna 2021/22:3199 (V) yrkande 3 och 2021/22:3691 (M) yrkande 5.

Motionsyrkandena avstyrks därmed.

Vissa övriga strategiska frågor om mineralförsörjningen

I motionerna 2021/22:2431 (SD) yrkandena 7 och 17, 2021/22:3199 (V) yrkandena 3 och 4, 2021/22:3511 (C) yrkande 22, 2021/22:4131 (C) yrkande 13 och 2021/22:4217 (KD) yrkande 38 förordas tillkännagivanden om olika strategiska frågor som rör mineralförsörjningen. Förslagen handlar dels om att öka prospekteringsviljan och skapa en robust minerallagstiftning, dels om

gruv- och mineralnäringens kompetensförsörjning och stöd till de lokalsamhällen där gruvbolagen verkar och dels om en ökad ambition för att säkra försörjningen av batterimineral.

Det finns åsiktsskillnader bland företrädarna för de olika riksdagspartierna i utskottet när det gäller vilka områden i mineralpolitiken som bör prioriteras. Detta gäller även vad riksdagen bör fatta beslut om i detta skede mot bakgrund av det pågående utredningsarbetet som rör en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral och en modern och effektiv miljöprövning. Även om många frågor som tas upp i de nämnda motionerna är viktiga och relevanta för gruv- och mineralnäringens utveckling i hållbar riktning och för försörjningen av metaller och mineral har utskottet ingen avsikt att förorda att riksdagen agerar. Vissa av förslagen i motionerna har dessutom en stark koppling till det regionalpolitiska området och som redovisats pågår arbete inom olika myndigheter när det gäller regional utveckling och kompetensförsörjning.

Därmed avstyrks samtliga motionsyrkanden.

Reservationer

1. Övergripande om tillståndsprocesser, punkt 1 (M, SD, KD, L)

av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Mattias Bäckström Johansson (SD), Camilla Brodin (KD), Arman Teimouri (L), Eric Palmqvist (SD), Elisabeth Björnsdotter Rahm (M), Josef Fransson (SD) och Hanif Bali (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkandena 3 och 4 samt

2021/22:4030 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkandena 25 och 26 samt

bifaller delvis motion

2021/22:1110 av Ann-Britt Åsebol (M).

Ställningstagande

Gruv- och mineralnäringen i Sverige har stor betydelse för landet. Det handlar om arbetstillfällen, välfärd och utveckling av ny teknik för en grön omställning. Som det ser ut i dag finns det inte tillräckligt goda förutsättningar för att näringen ska bidra med allt detta som är så viktigt för Sveriges utveckling. Det främsta problemet för svensk gruv- och mineralnäring är, som vi så många gånger påtalat, de långa och krångliga tillståndsprocesserna. Sedan nuvarande miljölagstiftning kom på plats har ingen ny gruva som prövats enligt denna lagstiftning fått tillstånd att öppna i Sverige. För gruvföretagen är det en process som är lång, krånglig och oförutsägbar. Ett exempel är järnmalmsprojektet i Kallak där bolaget fick vänta över åtta år på att få ett besked om tillstånd för sin verksamhet. Likaså koppargruvan i Laver fick vänta flera år på att få ett besked om tillstånd. Dagen före julafton 2020 meddelade regeringen att bolaget – på tvivelaktiga grunder – nekades tillstånd. Detta är bara ett par exempel som tydligt belyser problemen med utformningen av tillståndsprocesserna för gruv- och mineralnäringen. Det är orimligt att detta kan få fortgå utan att något görs.

Riksdagen har tidigare beslutat om flera tillkännagivanden som rör tillståndsprocesser och handläggningstider för gruv- och mineralnäringen. Det har företrädare i utskottet från våra partier varit med och sett till. Regeringen har dock varit mycket långsam med att reagera på detta och det verkar närmast som om man inte vill göra något åt problemen. Vi noterar att ett par olika

utredningar tillslut tillsattes, men regeringens ointresse och senfärdighet, eller rent av ovilja att agera har fått stora negativa konsekvenser för Sverige som en framstående gruvnation. Det är uppenbart att färre företag av just denna anledning är beredda att investera och prospektera i Sverige. Vi är rädda för att Sverige är på väg att missa chansen att nyttja den svenska gruvnäringen i omställningen till ett fossilfritt samhälle.

Eftersom frågan är så pass viktig och att regeringen fortfarande inte har återkommit till riksdagen med några konkreta förslag på hur tillståndsprocesserna kan förändras menar vi att riksdagen åter igen bör fatta ett beslut för att tydliggöra sin uppfattning i frågan. Vi anser därför att riksdagen bör tillkännage för regeringen att den ska återkomma till riksdagen med förslag som syftar till att skapa en mer modern och rättssäker tillståndsprocess och att bestämmelserna i minerallagen i ett sådant sammanhang ges större betydelse i processen för ett slutligt tillstånd att öppna en gruva.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

2. Åtgärder för enklare tillståndsprocesser och kortare handläggningstider, punkt 2 (M, KD)

av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Camilla Brodin (KD),
Elisabeth Björnsdotter Rahm (M) och Hanif Bali (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3691 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 2 och
avslår motionerna

2021/22:2388 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 5 och 12,
2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 9 och 10,
2021/22:2451 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del,
2021/22:3916 av Linda Modig (C) yrkandena 3–5 och
2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 19.

Ställningstagande

Den svenska gruv- och mineralnäringen har varit med och byggt Sverige rikt och starkt. Nu ställs samhället om och gruv- och mineralnäringen är åter avgörande för om Sverige ska klara att minska utsläppen och ställa om till ett grönare samhälle. Detta ställer samtidigt höga krav på politiken för att se till att näringen får goda förutsättningar för att kunna leverera det som samhället behöver. Vi kan tyvärr konstatera att gruv- och mineralnäringens förutsättningar har försumrats under en lång tid. Under de senaste åren har Sverige

tappat från plats 8 till 26 på Fraser Institutes rankning över attraktiva gruvländer. Framför allt handlar det om orimligt långa och oförutsägbara tillståndsprocesser. Det leder till att såväl investeringar som arbetstillfällena och ekonomisk tillväxt uteblir och att den klimatnytta som näringen kan bidra med inte fullt ut realiserar. Det är vår bestämda uppfattning att den svenska gruvnäringens potential måste tas tillvara och att nya åtgärder därför snabbt måste vidtas för att komma tillrätta med de allra mest akuta problemen. En del i tillståndsprocessen är att regeringen ska ge sitt godkännande för gruvärenden i det fall bergmästarens beslut överklagas. Under den nuvarande regeringen har dessa processer blivit orimligt långdragna och gruvföretag har fått vänta år efter år på att över huvud taget få ett besked. Så kan det inte fungera. Processen måste bli mer transparent och gå snabbare. På regeringens bord ligger i dagsläget ett antal gruvärenden som fått vänta flera år. Vi menar därför att regeringen snarast bör tillsätta en särskild samordnare för större gruvärenden som har i uppgift att ta ett samlat grepp om statens roll i tillståndsprocesserna.

Detta anser vi att riksdagen bör ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

3. Åtgärder för enklare tillståndsprocesser och kortare handläggningstider, punkt 2 (SD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD), Eric Palmqvist (SD) och Josef Fransson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:2388 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 5 och 12,

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 9 och 10 samt

2021/22:2451 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del och avslår motionerna

2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 2,

2021/22:3916 av Linda Modig (C) yrkandena 3–5 och

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 19.

Ställningstagande

Den svenska gruvnäringen har gamla anor. En allt större efterfrågan från tillväxtländer tillsammans med en strävan inom EU att bli mer självförsörjande när det gäller olika malmer och mineral har resulterat i en långsiktig trend mot allt högre priser. Vi ser positivt på gruvnäringen och vill bidra till dess fortsatta utveckling i Sverige. Som vi framhållit i det föregående – och vid upprepade

tillfällen i utskottet – menar vi att tillståndsprocesserna för gruv- och mineralnäringsen måste ses över och vi noterar att det pågår utredningar med denna inriktning. Mot bakgrund av de slutsatser som kommer att presenteras av utredarna anser vi att regeringen bör få i uppdrag att ta ett samlat grepp om tillståndsprocesserna. Vi menar att riksdagen bör uppmana regeringen att i detta arbete ta med sig de förslag till åtgärder som vi presenterar i det följande och som väsentligt kan underlätta för de tillståndssökande gruvföretagen.

En modell som vi anser borde prövas är en s.k. one-stop shop för de tillståndsprocesser som föregår en gruvetablering. Det innebär att *en* myndighet får i uppdrag att koordinera processen och att denna myndighet är den enda parten som ställer frågor till de tillståndssökande gruvbolagen.

Vi menar även att regeringen måste råda bot på den osäkerhet som finns när det gäller vad en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) ska innehålla. Vi kan konstatera att företag med lång erfarenhet och tillgång till all tänkbar expertis får sina MKB avfärdade av myndigheterna med motiveringen att de håller för låg kvalitet eller är otillräckliga. Vilka brister som finns kommuniceras heller inte på ett tydligt sätt. Det finns därmed ett behov av att tillståndsgivande myndigheter tidigt i processen prövar huruvida en inlämnad MKB är tillräcklig eller behöver kompletteras. Utgångspunkten bör enligt vår mening vara att den MKB som prövats vid ett tillfälle inte ska kunna avfärdas som otillräcklig eller på annat sätt bristfällig sent i processen. Vidare bör regeringen även se över vilka verksamheter som ska avkrävas en MKB. Detta för att underlätta för aktörer vars verksamhet inte kan befaras medföra en betydande miljöpåverkan.

Vidare är det ett faktum att gruvindustrin arbetar med långa investeringshorisonter. En förutsättning för att investeringar ska generera avkastning är långsiktiga politiska beslut och tillstånd att bedriva verksamheten. Regler som minskar förutsebarheten för verksameters möjlighet till fortlevnad bör därför undanröjas. Reglerna om tidsbegränsade tillstånd bör därför ändras så att dessa endast utfärdas när det är särskilt påkallat. Vi menar också att ändringstillstånd ska vara huvudregel i processer som rör miljöstillstånd i stället för att, vilket är vanligt i dag, miljöpröva hela den befintliga verksamheten när ett gruvbolag vill expandera.

I arbetet med nya regler för en hållbar mineraldämsörjning bör regeringen även föreslå åtgärder för att underlätta prospektering. Prospektering är kostsam samtidigt som den i dag främst bedrivs av mindre aktörer. Dessa bolag är i hög grad beroende av riskkapital och är därmed mer känsliga för osäkerheter i tillståndsprocesserna fram till gruvdriftsstart än större bolag. En åtgärd för att mildra de osäkerheter som finns i dag är att regeringen vidtar åtgärder för att främja prospektering. En sådan åtgärd som vi menar bör vidtas är att regeringen särskilt understryker främjandeuppdraget i instruktionerna till de myndigheter vars verksamhet berör gruv- och mineralnäringsen.

Vi vill avslutningsvis framhålla att vi har fler förslag som påverkar gruv- och mineralnäringsen än de som behandlas i detta betänkande. Dessa förslag

bereds av andra utskott i riksdagen eftersom de bl.a. rör forskning och miljö-påverkan, men de bör inte desto mindre genomföras eftersom de har stor inverkan på näringsens förutsättningar och Sveriges mineralförsörjning.

Sammanfattningsvis anser vi att ett omfattande reformarbete måste genomföras för att förenkla de regler som rör gruv- och mineralnäringen och att regeringen bör återkomma till riksdagen och lämna förslag på åtgärder i linje med det anförda.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

4. Åtgärder för enklare tillståndprocesser och kortare handläggningstider, punkt 2 (C)

av Helena Lindahl (C) och Rickard Nordin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkänner detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 19,

bifaller delvis motion

2021/22:3916 av Linda Modig (C) yrkandena 3–5 och avslår motionerna

2021/22:2388 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 5 och 12,

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 9 och 10,

2021/22:2451 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del och

2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 2.

Ställningstagande

För att lyckas med klimatomställningen är det av stor vikt att trygga försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineral som behövs i modern miljöteknik. I dag är Sverige och EU i hög grad beroende av import från ett fåtal länder, vilket gör tillgången sårbar och säkerhetspolitiskt riskabel. Samtidigt har Sverige avsevärda fyndigheter av dessa metaller och goda förutsättningar att bedriva en hållbar utvinning av dem, vilket också skapar betydande exportmöjligheter. Att hitta och utveckla en ny fyndighet – att prospektera – är dock en förutsättning för att starta en ny gruva. Prospektering är tidskrävande och kräver stor kunskap. För ett land som vill ha en aktiv och långsiktigt hållbar gruvnäring är en omfattande prospektering grundläggande. Vi kan tyvärr konstatera att intresset för att prospektera i Sverige och därmed kartlägga berggrunden och dela dessa data i dag ligger på historiskt låga nivåer. Vi ser även att Sverige fortsätter att halka nedåt på Fraser Institutes ranking över attraktiva länder att prospektera i. Medan Sveriges geologiska

potential är oförändrad är det i stället policyfrågor och politisk stabilitet som ändrats i negativ riktning. Inte heller har EU:s behov av kritiska metaller upphört – snarare tvärtom. Kommissionen varnar nu för att klimatmålen hotas på grund av brist på råvaror som t.ex. metaller till batterier. Den 3 september 2020 släppte kommissionen den uppdaterade listan för kritiska råvaror för EU. Den första listan omfattade 15 stycken, den förra 27 och nu återfinns 30 olika material på listan.

Det är enligt vår mening uppenbart att flera åtgärder behöver vidtas skyndsamt för att säkra Sveriges attraktionskraft som prospekterings- och gruvland. Vi vill särskilt framhålla att åtgärder akut behöver vidtas för att få till stånd effektivare tillståndprocesser och kortare handläggningstider. Ett förslag som vi i detta sammanhang vill framföra är att koncentrera prövningen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken om de svåra avvägningarna mellan motstående markanvändningsanspråk till en eller ett fåtal länsstyrelser i stället för dagens 21. Det har visat sig svårt för vissa länsstyrelser att tillämpa miljöbalkens hushållningsbestämmelser på ett adekvat sätt. Att koncentrera prövningen skulle enligt vår mening kunna vara ett sätt att åstadkomma en högre effektivitet och en mer rationell användning av resurser samt att säkerställa en fungerande rättssäkerhet. Ärendens komplexitet och behovet av likformigt utförande är sådana omständigheter som talar för att en koncentration skulle vara motiverad. Det skulle skapas en tydlighet om myndighetens ansvar och myndigheten skulle ha goda förutsättningar att bygga kompetens. Vi vill dock understryka att en sådan förändring bör ske i en samlad process där även reglerna för tillsyn ses över.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

5. Tillståndprocesser för gruv- och mineralnäringens långsiktiga förutsättningar, punkt 3 (C)

av Helena Lindahl (C) och Rickard Nordin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 18,
bifaller delvis motion

2021/22:3916 av Linda Modig (C) yrkande 2 och
avslår motionerna

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 8 och

2021/22:4062 av Maria Gardfjell m.fl. (MP) yrkande 63.

Ställningstagande

Vi har i det föregående framfört förslag på åtgärder som syftar till att förenkla den i dag orimligt krångliga tillståndsprocess som ett gruvbolag måste gå igenom för att kunna starta en gruva. I detta sammanhang vill vi även framföra att ytterligare förändringar måste till för att materialförsörjningen ska kunna säkras. Utöver att reglerna som styr tillståndsprocesserna måste vara ändamålsenligt utformade måste de även fungera så att processen skapar en acceptans för gruvor hos medborgarna. Vi menar att så inte är fallet i dag och att Sverige behöver genomföra en reform på området som bl.a. beaktar Sveriges folkrättsliga åtaganden gentemot det samiska folket och den berörda befolkningens acceptans för en gruva. I dag är inte-på-min-bakgård-fenomenet dessvärre påtagligt när det gäller prospektering och gruvdrift. Regeringen bör därför genomföra en genomgripande översyn och modernisering av mineral-lagen med utgångspunkt i det anförda.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

6. Tillståndsprocesser för gruv- och mineralnäringens långsiktiga förutsättningar, punkt 3 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anføres i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 8 och avslår motionerna

2021/22:3916 av Linda Modig (C) yrkande 2,

2021/22:4062 av Maria Gardfjell m.fl. (MP) yrkande 63 och

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 18.

Ställningstagande

Gruv- och mineralnäringen spelar en avgörande roll för omställningen till ett grönare samhälle. Det är allmänt känt att gruvindustrins verksamhet innebär ingrepp i miljön och ekologin i närområdet, samtidigt som detta är nödvändigt för att Sverige ska kunna ta ansvar för klimatförändringarna. Jag menar att tillståndsprocesserna som föregår en gruvetablering bör vara utformade så att gruv- och mineralnäringen får långsiktiga förutsättningar att bedriva sin verksamhet. För att detta ska bli verklighet krävs enligt min mening att regelverken tar hänsyn till många olika intressen. Redan projektering och provborring kan medföra negativa effekter på t.ex. naturvärden och renskötsel. Bergsstaten, som handlägger ärenden som rör prospektering och utvinning av mineral bör

därför inte utan särskilda skäl kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden. Bergsstaten bör inte heller utan synnerliga skäl kunna bevilja undersökningstillstånd. Dessutom bör fastighetsägare och innehavare av särskild rätt som berörs av en ansökan om undersökningstillstånd, t.ex. en berörd sameby, alltid ges rätt att yttra sig över ansökan. För att värna miljön och skydda unika naturområden bör lagstiftningen som rör tillståndprocesserna mot bakgrund av det anförda ses över.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7. Tillståndprocesser för gruv- och mineralnäringens långsiktiga förutsättningar, punkt 3 (MP)

av Lorentz Tovatt (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:4062 av Maria Gardfjell m.fl. (MP) yrkande 63 och
avslår motionerna
2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 8,
2021/22:3916 av Linda Modig (C) yrkande 2 och
2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 18.

Ställningstagande

Hoten mot vattenkvaliteten är många och miljögifter läcker ut från diverse industrier och anläggningar. Därför vill jag understryka att Sverige behöver en långsiktig strategi för att på ett hållbart sätt kunna hantera landets vattenresurser och vattenförsörjning. Det är ett faktum att vattenpolitiken i dag är splittrad mellan olika nivåer och rollen för vattenplaneringen är svag. Förvaltningen är långsamt reaktiv på de problem som uppstår och inväntar domar och juridiska ställningstaganden i stället för att arbeta proaktivt. Detta innebär att förändringstakten är låg, och riskerna för hälsa och miljö blir onödigt stora. Därför menar jag att frågan om en hållbar vattenkvalitet och vattenförsörjning kräver ett större grepp och en nationell kraftsamling. Detta har jag och Miljöpartiet framhållit i många olika sammanhang i riksdagen. En sådan strategi bör enligt min mening innehålla många olika delar och den del som jag vill framföra i detta sammanhang rör gruvnäringen. Det är ett faktum att gruvverksamhet har en omfattande negativ påverkan på miljön och vattenkvaliteten och för att för att ett tillräckligt skydd ska kunna uppnås behövs långsiktiga regler för gruv- och mineralnäringen att förhålla sig till. Ett sätt att komma till rätta

med detta är att sådana verksamheter genomgår en mycket tuff miljöprövning. Jag noterar att det pågår utredningar när det gäller miljöprövningarnas utformning och en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral och menar att det är klokt att invänta utredarnas slutsatser i dessa delar. Därefter bör dock regeringen återkomma till riksdagen med lämpliga författningsförslag för att flytta prövningen av vad som anses vara en lämplig användning av mark- och vattenområden enligt 3 och 4 kap. miljöbalken från prövningen för en bearbetningskoncession enligt minerallagen till prövningen av ansökan om tillstånd enligt miljöbalken.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

8. Övrigt om förenklade tillståndsprocesser, punkt 4 (SD, KD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD), Camilla Brodin (KD), Eric Palmqvist (SD) och Josef Fransson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 36.

Ställningstagande

Till att börja med vill vi framhålla att ett Natura 2000-tillstånd inte ska vara en förutsättning för att en bearbetningskoncession ska kunna beviljas. Vi var även med och tog ett utskottsinitiativ i näringsutskottet om Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag och uppmanade regeringen att vidta åtgärder för att göra det tydligt att prövningen i de fall det krävs ett Natura 2000-tillstånd ska göras i samband med prövningen av tillstånd enligt miljöbalken. Regeringen ska enligt tillkännagivandet återkomma med förslag senast den 30 juni 2022 och vi ser hur tiden rinner iväg utan att regeringen har aviserat några förslag på området. Vi vill därför understryka att denna viktiga aspekt i tillståndsprövningen inte får glömmas bort av regeringen när den återkommer till riksdagen med förslag mot bakgrund av de slutsatser som de pågående utredningarna kommer att presentera senare under 2022. Den otydlighet när det gäller Natura 2000-tillstånd som omgärdar dagens tillståndsprövning skapar osäkerhet och stora kostnader för gruv- och mineralnäringen. En sådan situation är inte bra vare sig för gruv- och mineralnäringen eller för Sverige som land. Vi menar att riksdagen därför behöver fatta ett nytt beslut där den tillkännager för regeringen att ett Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession inte ska behövas.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

9. Mineral och markägares rätt, punkt 5 (KD)

av Camilla Brodin (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 39 och avslår motionerna

2021/22:2031 av Sten Bergheden (M) och

2021/22:3380 av Arman Teimouri m.fl. (L) yrkande 13.

Ställningstagande

Svensk gruv- och mineralnäring har stor betydelse för landets utveckling. Den sysselsätter ca 13 000 personer och genererar därtill många fler jobb. Mineralpolitiken, som anger ramarna för näringen, bör enligt min mening därför hänga samman med en vision om att hela landet ska leva. I Norrbotten är t.ex. över hälften av investeringarna direkt eller indirekt kopplade till gruvnäringen och i Västerbotten ca 80 procent.

Minerallagen har under lång tid varit föremål för diskussion och väcker frågor utifrån flera aspekter. Ett skäl till kritik som framkommit är att markvärdet och affektionsvärdet för mark påverkas negativt när undersöknings-tillstånd beviljats inom ett område. Ett annat skäl är oro bland närboende som inte är direkt berörda markägare. Den ersättningsskyldighet som verksamhetsutövaren har gäller endast gentemot markägaren. Som kristdemokrat håller jag äganderätten högt. Dessvärre tvingas jag konstatera att äganderätten har en förhållandevis svag ställning i minerallagen. Markägarens inställning har ingen egentlig betydelse när det gäller om gruvbrytning ska påbörjas på marken eller inte. Markägaren äger inte heller mineralen. Samtidigt kan jag konstatera att behovet av flera av de mineral som omfattas av minerallagen ökar i och med omställningen till ett hållbart samhälle.

Framtiden ställer därmed krav på en rad avvägningar och jag är av uppfattningen att regeringen därmed behöver tillsätta en utredning som ser över minerallagen och bl.a. tittar närmare på om det finns anledning att ändra äganderättens utsträckning under markytan. Samtidigt ska den beakta samhällets behov av olika slags mineral för att klara omställningen till en klimatneutral energianvändning och upprätthålla Sveriges konkurrenskraft och sysselsättning.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

10. Mineral och markägares rätt, punkt 5 (L)

av Arman Teimouri (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:3380 av Arman Teimouri m.fl. (L) yrkande 13 och
avslår motionerna
2021/22:2031 av Sten Bergheden (M) och
2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 39.

Ställningstagande

Jag vill inledningsvis framhålla att vi liberaler värnar äganderätten. Jag anser därför att miljö- och naturvårdsinsatser ska genomföras i god dialog med markägare som har förvaltat och skött sin skog och jord i många generationer. I takt med teknikutvecklingen ökar behovet av metaller och mineral för att kunna förse industrin med de råvaror som behövs för att tillverka elektroniska produkter. I dag har gruvföretag stora möjligheter att inleda prospektering som kan påverka miljön och inskränka markägarnas äganderätt. Jag noterar att en utredning för närvarande arbetar med att se över vilka regler som behövs för att säkra en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral. I detta sammanhang menar jag att det även finns behov av att regeringen ser över möjligheterna att stärka markägarens äganderätt i samband med prospektering.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

11. Mineralersättningens utformning, punkt 6 (SD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD), Eric Palmqvist (SD) och Josef Fransson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 12 och
avslår motionerna

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkandena 6 och 7,
2021/22:3511 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 22 och
2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 14.

Ställningstagande

Sverige har rikliga förekomster av mineral och vi betraktar i grunden detta som svenska folkets tillgångar. Förutom att gruvnäringen skapar såväl arbetstillfällen som viktiga värdekedjor menar vi att det är rimligt att en del av värdet av de utvunna tillgångarna kommer staten och svenska medborgare till del. I dag sker detta genom den s.k. mineralersättningen som i dagsläget uppgår till 2 promille av det beräknade värdet av mängden bruten mineral och betalas under hela gruvans livslängd. Av detta tillfaller tre fjärdedelar den berörda fastighetsägaren och en fjärdedel tillfaller staten. I en internationell kontext kan den svenska mineralavgiften anses vara låg. Samtidigt bör mineralersättningen betraktas som en del av de samlade skatter och avgifter som tas ut från gruvföretagen för att jämförelsen inte ska bli missvisande. Förekomsten av och storleken på ersättningar eller royalties av olika slag är en viktig beslutsparameter vid investeringar i prospekterings- och gruvverksamhet. Det är den samlade kostnadsbilden för gruvproduktion (som bl.a. innefattar produktionskostnader, skatter och avgifter) som styr om svensk gruvnäring kan konkurrera på den globala marknaden. Om Sverige vill behålla och utveckla gruvnäringen behöver konsekvenserna av förändringar i skatter och avgifter noga analyseras. Mineralersättningen bör enligt vår mening vara på en nivå som inte hindrar nya investeringar i prospektering och gruvverksamhet. Samtidigt bör den garantera en rimlig avkastning till såväl markägare som staten. Detta är viktigt, inte minst för att öka den sociala acceptansen för gruv- och mineralnäringen. Med denna utgångspunkt anser vi att mineralersättningens utformning, nivåer och fördelning behöver ses över.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

12. Mineralersättningens utformning, punkt 6 (C)

av Helena Lindahl (C) och Rickard Nordin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:3511 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 22 och

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 14 och

avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 12 och

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkandena 6 och 7.

Ställningstagande

För att lyckas med klimatomställningen är det av stor vikt att trygga försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineral som behövs i modern miljöteknik. I dag är Sverige och EU i hög grad beroende av import från ett fåtal länder, vilket gör tillgången sårbar och säkerhetspolitisk riskabel. Samtidigt har Sverige avsevärda fyndigheter av dessa metaller och goda förutsättningar att bedriva en hållbar utvinning av dessa, vilket också skapar betydande exportmöjligheter. Storskalig återvinning är viktigt men kommer inte att kunna tillgodose framtidens behov. För att utvinning ska bli möjligt behövs en ökad acceptans hos markägarna och lokalbefolkningen. Vi vill därför se en höjning av mineralersättningen samtidigt som den del av ersättningen som i dag tillfaller staten bör gå till lokalsamhället vars närmiljö påverkas.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

13. Mineralersättningens utformning, punkt 6 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkandena 6 och 7 samt avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 12,

2021/22:3511 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 22 och

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 14.

Ställningstagande

Utformningen och storleken på den svenska mineralersättningen behöver ses över. Det är enligt mig fullt rimligt att gruvbolagen bl.a. genom att betala en högre mineralersättning ger tillbaka till de samhällen de verkar i. Gruv- och mineralnäringen är mycket viktig för Sverige, det vill jag understryka. Mer pengar behöver dock gå tillbaka till närområdet, och biverksamhet runt gruvbrytningen borde i högre utsträckning bedrivas runt de platser där brytningen sker. Jag menar att en framtida mineralersättning bör fungera degressivt i förhållande till vidareförädling. De företag som väljer att i högre grad förädla sina råvaror lokalt bör stå för en lägre mineralersättning än annars. Detta skulle främja lokalsamhällen och ge arbetstillfällen, och värden skulle stanna där gruvbrytningen sker. Mineralersättningen bör också generellt höjas och i hög

utsträckning gå tillbaka till gruvregionerna. Det skulle göra att de värden gruvan skapar skulle kunna utökas till samhället i stort och vinsterna för medborgarna av att ha en gruva skulle därför bli större. Jag menar att pengarna från gruvbolagen bör avsättas i en gruvfond där huvuddelen återförs till gruvregionerna för att bl.a. finansiera utbildning, bostadsbyggande och samhällsservice. Jag anser att regeringen bör se över mineralersättningen mot bakgrund av det anförda.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

14. Mineralersättning som en prioriterad fordran, punkt 7 (M, SD, KD)

av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Mattias Bäckström Johansson (SD), Camilla Brodin (KD), Eric Palmqvist (SD), Elisabeth Björnsdotter Rahm (M), Josef Fransson (SD) och Hanif Bali (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 13 och
2021/22:3691 av Lars Hjälmared m.fl. (M) yrkande 11.

Ställningstagande

Vi vill framhålla betydelsen av en stark äganderätt i samband med sådana intrång som förekommer med stöd av minerallagen. I dag har en markägare rätt till en s.k. mineralersättning, vilket får anses vara en rimlig kompensation. Ett stort problem med mineralersättningen är dock att den inte är en s.k. prioriterad fordran vid en eventuell konkurs. Det innebär i praktiken att en markägare kan drabbas mycket hårt ekonomiskt vid en konkurs samtidigt som marken och området som är berört tar lång tid att återställa. Vi menar att det är rimligt att markägarens rätt till ersättning vid en eventuell konkurs stärks och att markägarens del av mineralersättningen bör anses som en prioriterad fordran.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

15. Utvinning av uran, punkt 8 (SD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD), Eric Palmqvist (SD) och Josef Fransson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 18 och 19 samt
bifaller delvis motionerna
2021/22:544 av Edward Riedl (M) och
2021/22:1676 av John Weinerhall och Viktor Wärnick (båda M).

Ställningstagande

Beklagligt nog kan vi konstatera att det sedan den 1 augusti 2018 är förbjudet att utvinna uran i Sverige. Detta förbud skapar osäkerhet för de gruvföretag som är etablerade här och äventyrar potentiella nyetableringar. Förbudet riskerar också att ge en negativ bild av Sverige som gruvnation. Det är vår bestämda uppfattning att förbudet bör upphävas. Ett tungt vägande skäl för detta är att förbudet mot utvinning av uran även allvarligt försämrar möjligheterna att prospektera och utvinna andra värdefulla metaller. Uran är så pass vanligt och har sådana egenskaper att det ofta används som ledmetall för att indikera förekomst av sådana innovationskritiska metaller som används bl.a. vid batteritillverkning och för andra it-, miljö- och energitekniska innovationer.

Vidare anser vi att en kärnkraftsnation som Sverige bör sträva efter att bli självförsörjande på kärnbränsle. Den rimliga hållningen borde därför vara den som lagstiftningen tidigare avspeglade, nämligen att det under kontrollerade former ska vara tillåtet med prospektering efter och brytning av uran. Vi anser därför att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som åter gör det möjligt att ge tillstånd enligt miljöbalken till gruvdrift för att utvinna uran. Vidare ska det vara möjligt att ge tillstånd till brytning, provbrytning, bearbetning och fysikalisk eller kemisk anrikning av uran för att använda uranets fissila egenskaper.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

16. Mineral och miljö, punkt 9 (SD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD), Eric Palmqvist (SD) och Josef Fransson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 15 och avslår motionerna

2021/22:1725 av Emma Hult m.fl. (MP) yrkande 3,

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 5,

2021/22:4076 av Amanda Palmstierna m.fl. (MP) yrkande 4 och

2021/22:4082 av Elisabeth Falkhaven och Lorentz Tovatt (båda MP).

Ställningstagande

Vi har en positiv syn på gruvnäringen och driver en gruvvänlig politik som tar hänsyn till näringsens förutsättningar. Samtidigt är vi medvetna om att gruvnäringen har en del miljömässiga utmaningar att hantera. Industriverksamhet i allmänhet och gruvindustri i synnerhet medför ingrepp i naturen. Ingrepp orsakade av mineralutvinning ska efterbehandlas till en god miljöstandard när gruvbrytningen har upphört, vilket bl.a. kan medföra kostsam marksanering. Vi anser därför att regeringen bör reformera lagstiftningen om bolagens ansvar för sanering och efterbehandling av mark i samband med avslutad gruvverksamhet. En variant som vi förespråkar är att en bearbetningskoncession villkoras med att koncessionshavaren löpande avsätter medel som kan täcka kostnader för sanering och efterarbete som återstår när verksamheten är avslutad.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

17. Mineral och miljö, punkt 9 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 5 och

avslår motionerna

2021/22:1725 av Emma Hult m.fl. (MP) yrkande 3,

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 15,

2021/22:4076 av Amanda Palmstierna m.fl. (MP) yrkande 4 och

2021/22:4082 av Elisabeth Falkhaven och Lorentz Tovatt (båda MP).

Ställningstagande

Genom nya gruvetableringar skapas framtidstro i regioner som tidigare drabbats av hög arbetslöshet och utflyttning. Samtidigt har gruvbrytning stor påverkan på miljö och omgivning. Mot nya exploateringar står även många gånger andra intressen som måste tas på allvar. Det är t.ex. ett faktum att gruvbrytning har en mycket stor påverkan på miljö och omgivande samhällen. Därför menar jag att det är av stor vikt att ändamålsenliga finansieringsformer inrättas för att säkerställa att gruvbranschen står för kostnaderna vid en efterbehandling av mark vid en nedlagd gruvverksamhet. Detta är inte något som staten och skattebetalarna ska stå för. Därför bör relevanta lagar ändras så att det ekonomiska ansvaret alltid tas av moderbolaget. Ett gruvbolag ska vid en konkurs inte kunna smita från sitt långsiktiga ansvar för de omfattande ingrepp i naturen som gruvor innebär. I anslutning till detta menar jag att ett tillstånd att bryta malm i en fyndighet, s.k. bearbetningskoncession, endast ska ges om ekonomisk lönsamhet är möjlig när hela miljökostnaden – inklusive kostnader för efterbehandling – inkluderas. Detta bör även gälla vid en utökad brytning i en gammal fyndighet.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

18. Mineral och miljö, punkt 9 (MP)

av Lorentz Tovatt (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:1725 av Emma Hult m.fl. (MP) yrkande 3,

2021/22:4076 av Amanda Palmstierna m.fl. (MP) yrkande 4 och

2021/22:4082 av Elisabeth Falkhaven och Lorentz Tovatt (båda MP) samt

avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 15 och

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 5.

Ställningstagande

Flera partier i riksdagen pratar sig gärna varma om Sveriges nästan tusenåriga historia av gruvdrift och säger sig vilja göra allt för att riva hinder för etablering av ytterligare gruvor. Svensk gruvhistoria innehåller visserligen en god tillgång på och en omfattande utvinning av metaller och mineral. Samtidigt har den även inneburit att ursprungsbefolkningens rättigheter i gruvornas närområde inte har tillgodosetts, att gruvdriften har påverkat miljön på många platser mycket negativt och att staten med hjälp av skattebetalarnas pengar tvingats gå in och städa upp efter gruvbolag som har gått i konkurs. Mineralfrågan är inte enkel, det kan jag tillstå. Innovationskritiska metaller och mineral behövs till elbilar, vindkraftverk och andra produkter som behövs för att minska klimatutsläppen. Flera rapporter visar på ett kraftigt ökat behov av omställningsmineral. Samtidigt är det en enkel matematik att jordens resurser är begränsade. Vi har *en* planet men konsumerar i dag som om vi hade fyra. Jag vill understryka att de klimatsmartaste åtgärderna är de som syftar till att minska konsumtionen, vilket borde vara vägledande inom alla sektorer. Jag utesluter dock inte ny gruvverksamhet i Sverige, men då måste det finnas ett fullgott skydd av miljö, arter och vatten och respekt för urfolket samernas rättigheter. För mig är det också centralt att gruvbolagen tar sitt ekonomiska ansvar och lämnar tillräckliga ekonomiska säkerheter. På så sätt säkerställs att oseriösa företag gallras bort och att efterbehandlingen bekostas av gruvbolagen.

En annan effekt som gruvdrift har är att den påverkar dricksvattenkvaliteten på ett negativt sätt. Som jag framfört i det föregående har Sverige i dag i praktiken inte ett tillräckligt skydd för dricksvattnet – trots att rent vatten är Sveriges kanske viktigaste resurs. Eftersom gruvdrift har en stor negativ inverkan på vattenkvaliteten ser jag allvarligt på att såväl försvarets som gruv- och mineralnäringens intressen ofta ges företräde framför dricksvattenskyddet. Ett tydligt exempel är hotet mot Vätterns vattenkvalitet i och med gruvplanerna vid Norra Kärr utanför Gränna. Om ett enormt dagbrott öppnas bara ett par kilometer från sjön i ett vattenrikt område riskerar tungmetaller och andra gifter att läcka ut i Vättern. Det finns också stor risk för översvämningar och dammbrott vid kraftig nederbörd, vilket ju spås bli allt vanligare i klimatförändringarnas spår. Därför är det enligt min mening angeläget att gruvindustrin lever upp till högre miljökrav än vad som är fallet i dag. Minerallagstiftningen behöver därför reformeras för att säkra miljöskyddade områden från prospektering och provborrning.

Avslutningsvis vill jag framhålla att världssamfundet radikalt måste öka ansträngningarna för att hålla uppvärmningen till maximalt 1,5 grader i enlighet med Parisavtalet. Denna gräns är forskningen enig om att den inte får passeras. Annars riskerar ödesdigra klimatförändringar att inträda. Ett stopp för ny exploatering och snabb utfasning av produktion av fossila bränslen är därför helt nödvändigt för att nå målet. Precis som för icke-spridning och nedrustning av kärnvapen är internationellt samarbete avgörande för att utvinning

av fossila bränslen ska upphöra. Det krävs förhandlingar och överenskommelser för att säkerställa en utfasning som är snabb nog och uppfattas som rimlig och rättvis bland parterna. Ett internationellt avtal på detta område skulle enligt min mening utgöra ett nödvändigt komplement till Parisavtalet, som endast fokuserar på utsläpp och inte hanterar frågan om fossil utvinning och produktion. Sverige bör därför verka på global nivå för att ett sådant avtal ska komma till stånd.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

19. SGU:s arbete med geovetenskaplig forskning, punkt 10 (M, SD)

av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Mattias Bäckström Johansson (SD), Eric Palmqvist (SD), Elisabeth Björnsdotter Rahm (M), Josef Fransson (SD) och Hanif Bali (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 9.

Ställningstagande

Omställningen till fossilfritt har ökat efterfrågan på en rad olika metaller och mineral. Enligt en rapport från Internationella energirådet kräver en elbil i regel drygt sex gånger mer mineral än en fossildriven bil och ett vindkraftverk nio gånger mer än en fossil gasanläggning. Totalt sett menar Internationella energirådet att det kommer att krävas mellan fyra och sex gånger så mycket metaller och mineral för att nå klimatmålen i Parisavtalet.

Sverige har en fantastisk potential att såväl kunna bryta som återvinna och återbruka sådana metaller och mineral. För att Sverige ska kunna bli bättre på dessa områden behövs mer forskning. För att detta ska bli verklighet behöver också politiken prioritera och satsa på området. Vi menar därför att det bör satsas betydligt mer på SGU:s arbete med geovetenskaplig forskning.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

20. Uppdrag till SGU som rör innovationskritiska metaller och mineral, punkt 11 (M, KD, L)

av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Camilla Brodin (KD), Arman Teimouri (L), Elisabeth Björnsdotter Rahm (M) och Hanif Bali (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 6 och

2021/22:4030 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 27 och avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 8 och

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 2.

Ställningstagande

Vi vill inledningsvis framhålla att kommissionen har pekat ut Sverige som ett land som har mycket goda förutsättningar att möta den ökade efterfrågan på kritiska råmaterial. Detta är en helt korrekt bedömning eftersom Sverige har stora möjligheter att öka en sådan brytning inte minst när det gäller s.k. innovationskritiska metaller och mineral, vilka är avgörande för att omställningen till ett grönt samhälle ska kunna bli verklighet. En ökad brytning i Sverige skulle samtidigt öka landets och hela EU:s självförsörjningsgrad. Det skulle gynna såväl svensk ekonomi som klimatet, eftersom exportmöjligheterna är stora och Sverige förmodligen har högre hållbarhetskrav än något annat land i världen. Brytning i Sverige är som sagt även en viktig självförsörjningsfråga där Sverige, EU och likasinnade länder behöver minska beroendet av främst Kina. Vi menar att SGU därför bör få i uppdrag att göra en särskild kartläggning av förekomsten av innovationskritiska metaller och mineral. Arbetet bör ta sin utgångspunkt i det arbete som kommissionen gjort kring kritiska råmaterial samt arbetet som Nordiska rådet gjort på området.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

21. Uppdrag till SGU som rör innovationskritiska metaller och mineral, punkt 11 (SD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD), Eric Palmqvist (SD) och Josef Fransson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 8 och avslår motionerna

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 2,

2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 6 och

2021/22:4030 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 27.

Ställningstagande

Vi noterar att SGU arbetar med olika kartläggningar när det gäller förekomsten av innovationskritiska metaller och mineral i Sverige. Det ser vi som positivt. Dessa metaller och mineral krävs för att tillverka mobiltelefoner, elbilsbatterier och produkter för sol- och vindkraft och är därmed nyckelkomponenter i omställningen till ett allt mer elektrifierat samhälle. Samtidigt som efterfrågan på innovationskritiska metaller och mineral ökar kraftigt har de etablerade svenska gruvbolagen Boliden, LKAB och Lundin Mining ingen tradition av att prospektera och bryta dessa mineral. I stället är det de mindre bolagen som prospekterar för att kunna starta utvinning. Trots förekomst av dessa mineral i den svenska berggrunden är Sverige i dagsläget i hög grad beroende av import från nationer där brytningen sker med tveksamma metoder ur såväl etisk synpunkt som miljösynpunkt. Korruption, barnarbete och s.k. markrofferi, där äganderätt till mark tas över utan rättslig grund, är inte sällan förekommande. Därför framhålls från EU-håll vikten av att Europa strävar efter en högre självförsörjningsgrad. Vi menar därför att SGU bör utveckla sitt arbete med prospektering och bör få i uppdrag att presentera nya incitament att främja en ökad kartläggning av Sveriges mineraliseringar. Ett exempel som kan fungera som inspiration är den tidigare genomförda s.k. Mineraljakten, där allmänheten deltog i en geologisk tävling, vilket samtidigt bidrog med värdefullt dataunderlag.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

22. Uppdrag till SGU som rör innovationskritiska metaller och mineral, punkt 11 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 2 och

avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 8,
2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 6 och
2021/22:4030 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 27.

Ställningstagande

Behovet av att ställa om till ett hållbart samhälle kommer att kräva nya ämnen och material. Sverige har med sin gruvindustri goda chanser att gå före i den utvecklingen, inte minst när det gäller ny teknik för energilagring. Utanför Vittangi har t.ex. en fyndighet med världens mest högkvalitativa grafitmalm hittats – ett ämne som kan spela stor roll för den framtida energilagringen. En ökad batterianvändning kommer att bli nödvändig, inte minst när trafik och transporter behöver ersätta fossila bränslen med hållbara alternativ. För att möjliggöra en kommersiell användning krävs dock fortsatt utveckling. Där kan svensk industriforskning spela en viktig roll.

Mot denna bakgrund anser jag att SGU bör få i uppdrag att utreda vilka kritiska metaller som finns i Sverige samt att SGU:s uppdrag bör utökas så att det även innefattar Sveriges mineraförsörjning.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

23. Övrigt om SGU:s uppdrag och förutsättningar, punkt 12 (SD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD), Eric Palmqvist (SD) och Josef Fransson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 4 och
avslår motion
2021/22:4199 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 89.

Ställningstagande

SGU är den myndighet i Sverige som har till uppgift att tillhandahålla geologisk information för samhällets behov på kort och lång sikt. Myndigheten hanterar frågor om berg, jord och grundvatten och beslutar i ärenden som rör bl.a. mineralagen. Myndigheten har också ett tydligt uppdrag att tillhandahålla och kommunicera saklig information och kunskap om prospektering och gruvdrift till allmänheten. Bergsstaten är en avdelning inom SGU som handlägger och beslutar i ärenden som rör prospektering och utvinning av mineral. Då nya

mineral eftersöks i allt högre grad och på platser i landet där det saknas en tradition av gruvdrift ställs allt högre krav på myndigheten att såväl förmå att tillhandahålla relevant och saklig information som hantera tillståndsprocesser i sig. Myndigheten har också till uppgift att bistå med sakkunskap i sådana rättsliga tvister som uppstår kring tillståndsgivning, vilket är resurskrävande för en relativt liten myndighet. Det är därför viktigt att underlätta och stärka förutsättningarna för SGU och Bergsstaten att kunna möta de utmaningar som hanteringen av en ökad efterfrågan av mineral och metaller medför samt de intressekonflikter som kan uppstå.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

24. Övrigt om SGU:s uppdrag och förutsättningar, punkt 12 (L)

av Arman Teimouri (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4199 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 89 och

avslår motion

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 4.

Ställningstagande

Mycket talar för att klimatmålen kommer att bli svåra att nå utan omfattande negativa utsläpp. Världen kommer inte att hinna bromsa in klimatgasutsläppen i tid för att riskera allvarliga konsekvenser. Klimatgaser som redan släppts ut i atmosfären behöver därför på olika sätt tas tillbaka och bindas in. Det är koldioxid som är aktuellt att fånga in och lagra. Sverige ska åstadkomma nettollutsläpp bortom 2045 och jag vill framhålla att storskalig infångning och lagring måste vara igång långt innan dess.

För avskiljning av koldioxid finns kommersiellt tillgänglig teknik. Vid det norska gasfältet Sleipner har man sedan 1996 samlat in och lagrat den koldioxid som kommer upp tillsammans med fossilgasen. Lösningen har valts för att slippa betala den norska koldioxidskatten. Kommersiella lager för koldioxid är på gång i Norge, Nederländerna och Storbritannien. I Sverige finns lämplig berggrund i havet öster om Gotland där ett lager skulle kunna etableras. Genom att fånga in den koldioxid som bildas vid förbränning av biomassa kan vi åstadkomma negativa utsläpp. Potentialen är stor i Sverige då det finns ett stort antal punktkällor av biogen koldioxid där det skulle vara effektivt att fånga in gasen. Framför allt är fjärrvärmeverken intressanta då överskottsvärme från avskiljningen där kan återföras till fjärrvärmenätet. Men,

det är även intressant att ta om hand koldioxid vid pappersbruken. Majoriteten av de stora anläggningarna ligger vid vattnet, vilket underlättar uttransporten av den infångade koldioxiden till lagringsplatserna.

En tillståndsprcess för att få till stånd en lagring av koldioxid kan dock förväntas bli mycket lång. Därför är det enligt min mening viktigt att berörda myndigheter redan nu börjar förbereda sig på en sådan process. Jag menar därför att SGU redan nu behöver förbereda sig på att ta emot en ansökan om ett lager för koldioxid. SGU behöver också skaffa sig beredskap för att vägleda den sökande om hur en ansökan ska utformas och vilken redovisning som behövs för att ansökan ska kunna prövas.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

25. Ny mineralstrategi, punkt 13 (M, SD, KD)

av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Mattias Bäckström Johansson (SD), Camilla Brodin (KD), Eric Palmqvist (SD), Elisabeth Björnsdotter Rahm (M), Josef Fransson (SD) och Hanif Bali (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 1,

2021/22:2451 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del,

2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 1 och

2021/22:4030 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 24.

Ställningstagande

År 2013 tog den dåvarande regeringen fram en gruv- och mineralstrategi med syftet att öka konkurrenskraften i den svenska gruv- och mineralnäringen. Ambitionen var att stärka och utveckla näringen, och mycket i strategin har genomförts. Nya konsumtionsmönster och en betydande teknikutveckling har de senaste åren emellertid skapat en ökad efterfrågan på mineral. Det borde därför enligt vårt sätt att se det vara en självklarhet för regeringen att aktivt och målinriktat driva frågor för att stärka den svenska gruv- och mineralnäringen och öka Sveriges attraktionskraft som gruvnation. Den nuvarande regeringen tycks dessvärre helt sakna en sådan ambition. Vi anser därför att riksdagen bör uppmana regeringen att ta fram en ny gruv- och mineralstrategi, en strategi som på ett tydligt sätt är utformad för att öka konkurrenskraften i den svenska gruv- och mineralnäringen. En sådan strategi måste också tydliggöra hur Sverige ska behålla och förstärka sin position som EU:s ledande gruvland.

Strategin bör behandla frågor som rör alltifrån kompetensförsörjning och investeringsvillkor till forskning och innovation på området.

En annan mycket viktig aspekt som strategin måste ta i beaktande är hur vi bättre kan nyttja den svenska gruv- och mineralnäringen i klimatomställningen. Kommissionen har särskilt pekat ut Sverige som ett land med stor potential i att bidra med kritiska metaller och mineral som behövs för att säkra EU:s självförsörjningsgrad och bistå i klimatomställningen. I dag tas den potentialen inte tillvara i den utsträckning som faktiskt behövs. Därför bör den svenska gruv- och mineralsnäringens förmåga att bidra till den europeiska och globala klimatomställningen med kritiska metaller och mineral lyftas särskilt.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

26. Materialåtervinning inom gruv- och mineralnäringen, punkt 14 (M, KD)

av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Camilla Brodin (KD), Elisabeth Björnsdotter Rahm (M) och Hanif Bali (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 5 och avslår motion

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 3.

Ställningstagande

Efterfrågan på metaller och mineral – speciellt sådana som är nödvändiga för klimatomställningen – ökar exponentiellt. Därför behöver det brytas mer i Sverige, vilket vi också har framfört i det föregående. Vi ser även att återvinning och återanvändning av restprodukter som uppkommer vid brytning bör öka. Vi kan konstatera att det redan i dag finns stora möjligheter att öka materialåtervinningen och användningen av restprodukter inom gruvnäringen men att det i många fall inte är lönsamt. Detta beror ofta på omfattande byråkrati och lagstiftning som inte hängit med i utvecklingen. Vi menar att regeringen därför bör tillsätta en utredning om vad som kan göras för att underlätta materialåtervinning och återanvändning av restprodukter, särskilt inom gruv- och mineralnäringen.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

27. Materialåtervinning inom gruv- och mineralnäringen, punkt 14 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 3 och avslår motion

2021/22:3691 av Lars Hjalmered m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Sverige har med sin gruvindustri goda chanser att tillgodose en ökad efterfrågan på metaller och mineral samtidigt som industrin i sig själv kan visa vägen genom att utveckla ny klimatsmart teknik – inte minst teknik för energilagring. Jag kan konstatera att det görs en del för att minska gruvindustrins utsläpp i stort, men tyvärr inte tillräckligt mycket. Det måste finnas politisk vilja för att omställningen ska kunna ske i den takt som är nödvändig – det måste gå snabbare. I en värld där tillgången på råvaror blir allt knappare och miljöutmaningarna allt större blir innovationer och produkter med högre förädlingsvärde och lägre resursförbrukning och som går att behålla inom det cirkulära systemet allt viktigare. Jag vill i sammanhanget framhålla att svensk gruvindustri till en del har lyckats skapa fungerande återvinningssystem men att det finns mycket kvar att göra på området. Jag anser att regeringen därför bör få i uppdrag att utreda möjligheten till stödstrukturer till gruvindustrin för att utöka återbruk och återvinning.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

28. Vissa övriga strategiska frågor om mineralförsörjningen, punkt 15 (SD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD), Eric Palmqvist (SD) och Josef Fransson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 7 och 17 samt avslår motionerna

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 4,

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 13 och

2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 38.

Ställningstagande

Vi har i det föregående framfört många olika förslag som syftar till att skapa bättre förutsättningar för gruv- och mineralnäringen i Sverige. Vi vill här utöver framhålla att en grundläggande förutsättning för att brytvärda mineraliseringar ska hittas är att det bedrivs prospektering. Prospekteringsviljan ger en tydlig indikation på hur gruvindustrin kommer att må om ett eller ett par decennier. Prospektering efter såväl basmetaller som innovationskritiska metaller och mineral är en förutsättning för att Sverige ska kunna hävda sig som gruvnation även i framtiden. Vi ser med oro på att prospekteringsviljan sjunker kraftigt i Sverige. Trenden har varit nedåtgående i flera år, vilket till stor del anses bero på en osäkerhet om huruvida intressanta fynd kan leda till framtida bearbetningskoncessioner. Vi noterar att den negativa trenden gäller för såväl för stora som små företag men även för s.k. privata prospektörer som i dag upplever sig mer motarbetade än någonsin. Syftet med prospektering är att på ett varsamt sätt kartlägga intressanta mineraliseringar och den är oftast knappt märkbar för omgivningen. Vi menar att staten bör ta ett tydligare ansvar för att öka prospekteringsviljan och skyndsamt och målmedvetet se över och revidera sådana regelverk som hämmar prospekteringsviljan.

Vidare vill vi framhålla att coronapandemin under de senaste åren har haft stor inverkan på många näringar. Även om gruvnäringen inte är hårdast drabbad har de negativa effekterna inte uteblivit för branschen. Hårdast drabbade blev de riskkapitalberoende prospekteringsföretagen, som i vissa fall tvingades att pausa sin verksamhet helt. Eftersom den tidigare utformningen av minerallagen inte medgav att prospektering avbröts eller pausades riskerade således dessa företag att förlora sina undersökningstillstånd som en konsekvens av pandemin. Riksdagen beslutade därför under det föregående riksmötet om förlängd giltighetstid för undersökningstillstånd. Detta var ett mycket välkommet beslut som minskar risken för att pandemin medför en rad återkallade undersökningstillstånd och konkurser inom branschen. Samtidigt synliggör detta behovet av en genomgripande översyn av minerallagstiftningen för att skapa robusta och ändamålsenliga regler som fungerar även när det oförutsedda händer.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

29. Vissa övriga strategiska frågor om mineralförsörjningen, punkt 15 (C)

av Helena Lindahl (C) och Rickard Nordin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 13 och avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 7 och 17,

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 4 och

2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 38.

Ställningstagande

Som vi i det föregående har framhållit är det av stor vikt att trygga försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineral som behövs i modern miljöteknik. Det är avgörande för att lyckas med klimatomställningen. Som vi även konstaterat är dock Sverige och EU i dagsläget i hög grad beroende av importen från ett fåtal länder utanför EU – främst Kina. Det gör tillgången sårbar och säkerhetspolitiskt riskabel. Samtidigt kan vi konstatera att det finns mycket goda förutsättningar att utvinna innovationskritiska metaller och mineral ur den svenska berggrunden. Det är därför nödvändigt att politiken skapar förutsättningar för en hållbar utvinning av dem. Det betyder i sin tur även stora exportmöjligheter när efterfrågan ökar. Vi vill i sammanhanget även påpeka att storskalig återvinning är viktig, men den kommer inte att kunna tillgodose framtidens behov. För att en ökad utvinning i Sverige ska vara möjlig och långsiktigt hållbar behövs enligt oss en ökad acceptans hos markägarna och lokalbefolkningen. Vi menar därför att det bör göras en övergripande genomlysning av möjligheterna till en långsiktigt hållbar utvinning av innovationskritiska metaller och mineral.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

30. Vissa övriga strategiska frågor om mineralförsörjningen, punkt 15 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 4 och
avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 7 och 17,

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 13 och

2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 38.

Ställningstagande

Behovet av att ställa om till ett hållbart samhälle kommer att kräva nya ämnen och material. En ökad batterianvändning kommer att bli nödvändig, inte minst när trafik och transporter behöver ersätta fossila bränslen med hållbara alternativ. Därmed kommer också efterfrågan på de metaller och mineral som är nödvändiga byggstenar i sådan teknik som gör omställningen till ett grönt samhälle möjlig.

Vidare vill jag påpeka att den framtida kompetensförsörjningen för gruv- och mineralnäringen måste säkerställas om näringen och de lokala samhällena ska kunna utvecklas. Detta är avgörande eftersom gruvindustrin ofta verkar i områden med ett litet befolkningsunderlag. Gruvföretagen måste i högre grad kunna attrahera både män och kvinnor för att vara livskraftiga. Jag vill därför se ett integrerat jämställdhetsarbete i allt utvecklingsarbete som rör gruv- och mineralnäringen. En del i detta kan vara att berörda länsstyrelser får ett uppdrag att verka för en allsidig utveckling av gruvsmåhällena så att de attraherar både kvinnor och män.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

31. Vissa övriga strategiska frågor om mineralförsörjningen, punkt 15 (KD)

av Camilla Brodin (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 38 och
avslår motionerna

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkandena 7 och 17,

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 4 och

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C) yrkande 13.

Ställningstagande

Jag menar att Sverige behöver en aktiv politik som syftar till att stärka landets konkurrenskraft och utveckla Sveriges position som gruvnation. Samtidigt ska respekt och tyngd ges åt miljön, sociala faktorer och äganderätten.

Med detta sagt kan jag konstatera att utvecklingen av en elektrifierad fordonsflotta nu går väldigt fort, vilket naturligtvis är väldigt positivt. En akilleshäla är dock att efterfrågan på batterimineral såsom litium, koppar och kobolt ökar kraftigt på ett sätt som är svårt att möta. I dag är försörjningskedjan av dessa metaller och mineral inte hållbar när det gäller etik eller miljö. En stor del av produktionen kommer från länder med villkor som med kristdemokratiska ögon inte är acceptabla. Jag kan konstatera att detta också är något som EU har uppmärksammat och det finns planer för att säkra en hållbar och säker försörjningskedja för ett antal kritiska metaller och mineral. Inriktningen är att EU ska öka sin självförsörjning av batterimineral.

De länder som har tillgångar av innovationskritiska metaller och mineral har därför ett ansvar – inte bara för det egna landets behov – utan också för EU som helhet. Sverige är ett av dessa länder och har därför mycket att leva upp till. Sveriges långa och tidsödande tillståndprocesser gör dock att många gruvprojekt stupar av utmattnings på vägen. Detta är något som jag och andra företrädare för Kristdemokraterna har framhållit vid upprepade tillfällen i utskottet.

Jag menar att en aktiv politik för att förbättra förutsättningarna för Sveriges gruv- och mineralnäring måste ses i ett EU-perspektiv och att Sverige måste öka ambitionen att ta sitt ansvar för att säkra tillgången till batterimineral.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2021/22

2021/22:544 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upphäva förbudet mot uranutvinning i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1110 av Ann-Britt Åsebol (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minska regelkrånglet inom gruvnäringen och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1676 av John Weinerhall och Viktor Wärnick (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förändringar i minerallagen och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1725 av Emma Hult m.fl. (MP):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gruvindustrin ska leva upp till högre miljökrav, en moderniserad minerallagstiftning och att säkra miljöskyddade områden från prospektering samt provborring och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2031 av Sten Bergheden (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt äganderätt i minerallagen och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2388 av Eric Palmqvist m.fl. (SD):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att miljökonsekvensbeskrivningars tillräcklighet bör prövas tidigt i processen och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tidsbegränsade tillstånd endast undantagsvis ska användas och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2431 av Eric Palmqvist m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att revidera mineralstrategin och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka förutsättningarna för SGU och Bergsstaten och tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för ökad prospekteringsvilja och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kartläggning av innovationskritiska metaller och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av regelförenklingar beträffande tillståndprocesser och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillståndsprövningarna bör utformas så att det tillståndssökande företaget endast har en myndighet som motpart, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över mineralersättningens utformning, nivå och fördelning och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över markägarens rättigheter som fordringsägare när det gäller dennes del av mineralersättningen vid en konkurs och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera lagstiftningen om bolagens ansvar för sanering och efterbehandling av mark i samband med avslutad gruvverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en robust och funktionell lagstiftning för gruvnäringen och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det återigen ska vara möjligt att ge tillstånd enligt miljöbalken till gruvdrift för att utvinna uran och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska vara möjligt att ge tillstånd till brytning, provbrytning, bearbetning och fysikalisk eller kemisk anrikning av uran för att använda uranets fissila egenskaper och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2451 av Eric Palmqvist m.fl. (SD):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förutsättningar för gruvnäringen och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3199 av Birger Lahti m.fl. (V):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att SGU bör få i uppdrag att utreda vilka kritiska metaller som finns i Sverige samt att SGU:s uppdrag bör utökas så att det även innefattar Sveriges mineralförsörjning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör få i uppdrag att utreda möjligheten till stödstrukturer till gruvindustrin för att utöka återbruk och återvinning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att berörda länsstyrelser bör ges ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av gruvsamhällena så att de attraherar både kvinnor och män, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att rätten att bryta malm i en fyndighet, s.k. bearbetningskoncession, ska ges endast om ekonomisk lönsamhet är möjlig när hela miljökostnaden, inklusive kostnader för efterbehandling, inkluderas, och att detta bör gälla även vid en utökad brytning i gammal fyndighet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdraga åt berörda myndigheter att utreda hur en degressiv mineralersättning i syfte att främja lokal vidareförädling kan fungera och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att mineralavgiften bör höjas och att pengarna ska avsättas i en gruvfond där huvuddelen av pengarna återförs till gruvregionerna för att bl.a. finansiera utbildning, bostadsbyggande och samhällsservice samt tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Bergsstaten inte heller, utan synnerliga skäl, ska kunna bevilja undersökningstillstånd, dvs. tillstånd att prospektera mineral för att i framtiden eventuellt kunna bryta i kärnområden för renskötsel, och dessutom ska fastighetsägare och innehavare av särskild rätt som berörs av ansökan om undersökningstillstånd, t.ex. berörd sameby, alltid ges rätt att yttra sig över ansökan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2021/22:3380 av Arman Teimouri m.fl. (L):

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över markägarens rättigheter i samband med prospektering av metaller och mineraler och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3511 av Annie Lööf m.fl. (C):

22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en genomlysning av möjligheterna till en långsiktigt hållbar utvinning av innovationskritiska metaller och mineral och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3691 av Lars Hjälmered m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utarbeta en ny gruv- och mineralstrategi och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utse en särskild samordnare för större gruvärenden och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa en mer modern och rättssäker tillståndprocess och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka och förtydliga mineralagens ställning i miljö tillståndprocesserna och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att se över vilka hinder som bör rivas för att underlätta materialåtervinning och användandet av restprodukter i gruv- och mineralnäringen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdra till SGU att göra en särskild kartläggning över kritiskt viktiga metaller och mineral och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka forskningsanslaget till SGU för geovetenskaplig forskning och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över markägarens rättigheter som fordringsägare när det gäller dennes del av mineralersättningen vid en konkurs och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3916 av Linda Modig (C):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn och modernisering av mineralagen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att koncentrera prövningen enligt 3–4 kap. miljöbalken i bearbetningskoncessionsärenden till en länsstyrelse och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att koncentrera tillsyn enligt 26 kap. miljöbalken för verksamheter och åtgärder kopplade till gruvverksamhet enligt bilagan till förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd till en länsstyrelse och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över omfattningen av och ansvarsfördelningen mellan de statliga myndigheternas medverkan i tillståndprocesser och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4030 av Ulf Kristersson m.fl. (M):

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utarbeta en ny gruv- och mineralstrategi och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa en mer modern och rättssäker tillståndsprocess för gruvnäringen och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka och förtydliga minerallagens ställning i miljötillståndsprocesserna och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdra till SGU att göra en särskild kartläggning över kritiskt viktiga metaller och mineral och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4062 av Maria Gardfjell m.fl. (MP):

63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att flytta prövningen av gruvor från minerallagen till miljöbalken och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4076 av Amanda Palmstierna m.fl. (MP):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regelverk bör skärpas så att gruvbolagen tar sitt ekonomiska ansvar och lämnar tillräckliga ekonomiska säkerheter och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4082 av Elisabeth Falkhaven och Lorentz Tovatt (båda MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska verka för att på global nivå upprätta ett nedrustningsavtal för fossila bränslen och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4131 av Helena Lindahl m.fl. (C):

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en genomlysning av möjligheterna till en långsiktigt hållbar utvinning av innovationskritiska metaller och mineral bör göras och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att höja mineralavgiften något och att göra tillämpningen av riksintressena mer flexibel genom att utreda möjligheten till lokalt inflytande och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn och modernisering av minerallagen och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att koncentrera prövningen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken i

bearbetningskoncessionsärenden till färre länsstyrelser och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4199 av Johan Pehrson m.fl. (L):

89. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att SGU bör få i uppdrag att förbereda sig för att ta emot en ansökan om att uppföra ett lager för koldioxid och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4217 av Camilla Brodin m.fl. (KD):

36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om batterimineral och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning av minerallagen som bl.a. ser över äganderättens ställning och tillkännager detta för regeringen.